

TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞMASININ SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of the Work of Prisoners and Convicts in Terms of Social Security Law

Taliye AKBIYIK*

ÖZ

Ceza infaz mevzuatımızda, tutuklu ve hükümlülere mesleki eğitimler verilerek çalıştırılmalarına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda çalışan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenliği, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 5. maddesinde belirtilmiştir. Buna hükmüne göre, ceza infaz kurumu bünyesinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlüler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanmaktadır. Ayrıca bu kişiler, Kanunun 4. maddesinin 1. fıkrasının "a" bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır. Görüldüğü üzere 5510 sayılı Kanun'da, yalnızca ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenliğine yönelik düzenleme yapılmıştır. Ceza infaz kurumu dışında çalıştırılan hükümlülerin sosyal güvenlik hakları bu kapsama alınmamıştır.

Hukukumuzda denetimli serbestlik uygulandığı hallerde de hükümlülerin çalıştırılması söz konusudur. Denetimli serbestlik uygulanan hükümlüler hakkında; kamu hizmeti cezası, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ve gözetim altında çalıştırma uygulanmaktadır.

Çalışmamızda, ceza infaz kurumu kapsamında ve denetimli serbestlik uygulamasında yaptırılan çalışmalar incelenecektir. Yapılan çalışmaların, iş hukuku açısından niteliği ele alınarak bu kişilerin sosyal güvenlik haklarına

---

Makalenin Geliş Tarihi: 17.04.2020, **Makalenin Kabul Tarihi:** 12.01.2021.

* Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku ABD, taliyegundogdu@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8150-3379.

ilişkin mevzuatta yer alan hükümlere değinilecektir. Çalışmamızın sonunda, tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenlik haklarına ilişkin yapılan düzenlemelerin yeterliliği noktasında doktrindeki görüşlere yer verilerek konuyla ilgili görüşlerimiz açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ceza İnfaz Kurumu, Tutuklu, Hükümlü, Denetimli Serbestlik, Sosyal Güvenlik Hakkı.

ABSTRACT

Various arrangements have been made in our penal execution legislation regarding the employment of prisoners and convicts by providing vocational training. The social security of the prisoners and convicts working in this context is specified in the 5th article of the Social Insurance and General Health Insurance Law No. 5510. According to this provision, work accidents and occupational diseases and maternity insurance will be applied to the prisoners and convicts employed within the penal institution. These persons will be deemed to be insured under Article 4/1-a of Law No. 5510. In the Law No. 5510, a regulation was made for the social security of the prisoner and convicts working only in the penal institution. Social security rights of convicts employed outside the penal institution are not included in this scope.

In our law, convicts who are subject to probation are employed in some cases. In this context, about convicts who are subject to probation; employing a publicly available job, employing a civil service penalty and supervised work.

In our study, the works carried out within the scope of the penal institution and probation practice will be examined. The quality of the works in terms of labor law will be examined and the relevant provisions on the social security rights of these people will be mentioned. At the end of our study, our opinions on the subject will be explained by including the opinions in the doctrine regarding the adequacy of the regulations regarding the social security rights of the prisoners and convicts.

Key Words: Penal Institution, Prisoner, Convict, Probation, Right to Social Security.

GİRİŞ

Kişinin tutukluluk ve hükümlülük hali, hürriyetini bağlayan ve kısa süreli olmayan süreçlerdir. Bu süreç boyunca kişi, çalışma hayatından uzak kalmakta ve sosyal güvenlik hakkı bakımından olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durumun önüne geçmek için ceza infaz hukukunun amaçları doğrultusunda kişilere, tutukluluk ve hükümlülük hali süresince mesleki eğitim verilerek çalıştırılmalarına yönelik uygulamalar yapılmaktadır¹.

İnfaz hukuku kapsamında ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin çalıştırılması uluslararası sözleşmelerde² ve Anayasa'da³ angarya ve zorla çalıştırma yasağının istisnası olarak düzenlenmiştir. Anayasa'nın 18. maddesinde, *"Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler, ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz."* ifadesine yer verilmiştir.

İnfaz hukukunun amaçları doğrultusunda ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlüler, topluma kazandırılma amacıyla çalıştırılmaktadır. Çalışmalar sırasında tutuklu ve hükümlüler, sosyal güvenlik kapsamında birtakım risklerle karşı karşıya kalmaktadır ve bu durum, risklere karşı korunma ihtiyaçlarını doğurmaktadır. Konuya ilişkin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda⁴ tutuklu ve hükümlüler, kısmen sigortalılar arasında düzenlenmiş ve bazı sigorta kolları bakımından

¹ ÖZER, Hatice Duygu/DULAY YANGIN, Dilek; "Ceza İnfaz Mevzuatı Kapsamında Çalışan Tutuklu Ve Hükümlülerin Sosyal Güvenliği", MÜHF Hukuki Araştırmalar Dergisi, C.25, S.2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, s. 728.

² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16.12.1966 tarihinde ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilen Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde düzenlemeler yapılmıştır. Sözleşme, 23.03.1976 tarihinde yürürlüğe girmiş ve ülkemiz Sözleşmeyi 15.08.2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamıştır. Konuyla ilgili bkz. UŞAN, M. Fatih; "İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Tutuklu ve Hükümlü Çalışması", Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan, C.II, İstanbul, 2001, s.1438; SAVCI, İlkay; Cezaevi İşyurtlarında Çalışan Hükümlüler Bir Alan Araştırması, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2004. s. 34-35; COYLE, Andrew; Cezaevi Yönetimine İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım, Uluslararası Cezaevi Araştırmaları Merkezi, Londra: Uluslararası Cezaevi Araştırma Merkezi, 2002, s.88;

³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, RG. 9.11.1982/17863.

⁴ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, RG. 16.6.2006/26200.

kendilerine güvence sağlanmıştır. Kanunun 5/1-a maddesinde “*hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklulara, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanacağı ve bunların, 4/1-a bendi kapsamında sigortalı sayılacağı*” belirtilmiştir. Kanunda ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülerin kısmen sigortalılığına yönelik düzenleme yapılmış, kurum dışında çalışanların sosyal güvenlik haklarına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Hükümlülerin çalıştırılmasına yönelik 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun⁵’da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Kanun’un 29. maddesine göre, “*Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler.*” Bu maddede hükümlülerin çalışmasına ilişkin düzenleme yapılmış, tutukluların çalıştırılmasıyla ilgili bir ifadeye yer verilmemiştir.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu’na göre hükümlüler; ceza infaz kurumu içinde, ceza infaz kurumu dışında ve ceza infaz kurumunun kurum içi hizmetlerinde çalıştırılabilirler. Kanunun 29. maddesinde, hükümlülerin ceza infaz kurumu içinde bulunan atölye ve iş yurtlarında çalıştırılmaları düzenlenmiştir. Bu kapsamda çalışanlar, sosyal güvenlik hakkı bakımından 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi uyarınca kısmen sigortalı sayılmaktadır. Kanunun 30. maddesinde hükümlülerin kurum dışında çalıştırılması, 31. maddesinde ise ceza infaz kurumunun kurum içi hizmetlerinde çalıştırılmaları düzenlenmiştir.

Denetimli serbestlik tedbirinin uygulandığı durumlarda da hükümlülerin çalıştırılması yoluna başvurulmaktadır. Denetimli serbestlik sürecinde; kamuya yararlı bir işte çalıştırma, kamu hizmeti cezası kapsamında çalıştırma ve gözetim altında çalıştırma yaptırılmaktadır. Hükümlünün, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına karar verilmesi durumunda denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından hükümlünün “*kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması*” düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezası alanlar, bu cezaya alternatif olarak “*ücretsiz kamu hizmetini yerine getirme cezası*” verilerek çalıştırılmaktadır. Yapılan yargılama sonunda hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilenler ve denetimli serbestlik sürecinde olanlar açısından “*gözetim altında çalışma*” düzenlenmiştir.

---

⁵ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, RG. 29.12.2004/25685.

Çalışmamızda, yukarıda belirtilen çalışmalarda bulunan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenlik hakları ilgili mevzuatlardaki hükümler doğrultusunda incelenecektir.

I. İNFAZ HUKUKUNDA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞTIRILMASININ ÖNEMİ

Ceza yargılaması kapsamında tutuklama; kişinin, suç oluşturan fiili işleyip işlemediğine ilişkin kesin bir karar verilmesinden önce Anayasa ve ilgili kanun Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nda⁶ belirtilen şartların oluşması sonucunda hâkim kararıyla özgürlüğünün geçici olarak kaldırılmasıdır⁷. Tutuklanan kişiye tutuklu denilmektedir. Hükümlü ise yapılan ceza muhakemesi neticesinde işlemiş olduğu suçtan dolayı hakkında ceza mahkûmiyeti verilip, cezası kesinleşen ve verilen cezası, ceza infaz kurumlarında infaz edilen kimse olarak nitelendirilmektedir⁸.

Ceza hukukunda kişinin suç işlemesi halinde işlenen suçun karşılında kanunda belirtilen cezalar kişiye verilerek, kişinin yeniden topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Ceza Kanunu'nda belirtilen cezalardan biri

⁶ Türk Ceza Muhakemesi Kanunu, RG. 17.12.2004/25673.

⁷ **DÖNMEZER**, Sulhi; Genel Ceza Hukuku Dersleri; İstanbul, 2003, s. 284.; **CENTEL**, Nur/**ZAFER**, Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 2012, s. 329; **YÜREKLİ**, Yürekli, "İşçinin Gözaltına Alınması veya Tutuklanmasının İş Sözleşmesine Etkisi ve Sonuçları", İş Dünyası ve Hukuk: Prof. Dr. Tankut Centel'e Armağan, İstanbul, 2011, s.591; **KOPARAN**, Mehmet Reşat; "Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.65, 2006, s.154; **ÖZTÜRK**, Bahri/**EKER KAZANCI/Behiye/SOYER GÜLEÇ**, Sesim; Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri; Ankara, 2013, s. 46; **CENGİZ**, Serkan/ **DEMİRAĞ**, Fahrettin/ **ERGÜL**, Teoman/**MCBRIDE**, Jeremy/ **TEZCAN** Durmuş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Ankara, 2008, s. 31; **ÇALIŞKAN**, Bilal; "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre Tutuklama", Adalet Dergisi, S.37, 2010, s. 1.; **ÖZEN**, Murat; "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama", Adalet Dergisi, S.34, 2009 s. 193.; **İNCİ**, Z. Özen; Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama, Ankara, 2014, s. 31.

⁸ **CANIKLIOĞLU**, Nurşen; "Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1991, s. 82; **UŞAN**, s.1436; **BEDÜK**, Mehmet Nusret; "Türk İş Hukuku'nda Eski Hükümlü İstihdamı", C.16, s.1, (Ocak 2001), Çimento İşveren Dergisi, s.18; **KOÇAK**, Orhan/**ALTUN**, Serdar; "Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları", Çalışma İlişkileri Dergisi, C.1, S.1, s. 97; **ALTAN**, Ömer Zühtü; "Eski Hükümlülerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması", Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi, c. 16, s.1, (Ocak 1980), s. 323. **KILKIŞ**, İlknur; "Çalışma Mevzuatındaki Son Düzenlemeler Işığında İşverenlerin Çalıştırma Zorunluluğu ve Yaptırımları", Prof. Dr. Nusret Ekin'e Armağan, Ankara, 2000, s. 857.; **BEDÜK**, Mehmet Nusret; "Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Eski Hükümlü İşçi Çalıştırılması", Kamu-İş, C.1, S. 2, 2010, s. 49.

de hapis cezasıdır. Hapis cezasının amacı, verilen cezanın infazı süresince hükümlüye eğitimler verilerek hükümlünün rehabilite edilip yeniden suç işlemesini önlemektir⁹. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 3. maddesinde infazın amacı, *“Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”* şeklinde açıklanmıştır. Günümüzde hükümlülerin cezasının infazı sonrasında topluma uyum sağlama ve kendi başına hayatını devam etme noktasında birtakım sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Ülkemizde ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayılarının oldukça fazladır¹⁰. Bu sebeple söz edilen kimselerin topluma kazandırılması için cezaların infazında gerekli olan adımların atılarak çalışmaların tamamlanması oldukça önemli hale gelmiştir¹¹.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda, hükümlülerin hakları ve yükümlülükleri yasal güvence altına alınarak keyfi uygulamalar engellenmektedir. Kanunda yer alan yükümlülükler ile hükümlünün topluma kazandırılmasını amaçlanmaktadır. Hükümlünün başlıca yükümlülüğü, suç işlemesi gerekçesiyle verilen cezanın infazına katlanmaktır. Hükümlüler, kurumun iyileştirme faaliyetlerine katılmak ve kurumca alınan güvenlik tedbirlerine uymakla yükümlüdür. Bu kapsamda hükümlülerin ceza infaz kurumunda çeşitli eğitimler verilerek çalıştırılması, cezanın infazı sonrasında topluma uyumunu kolaylaştıran önemli bir husustur¹².

⁹ **DEMİRBAŞ**, Timur; İnfaz Hukuku, Ankara, 2013, s.227; **ÖZBEK**, Veli Özer; İnfaz Hukuku, Ankara, 2015, s. 42-43; **ENGİN**, Murat E.; “Suçu Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”, Çalışma İlişkileri Dergisi, Temmuz 2012, C.3, S. 2, s. 26; **COYLE**, s. 61; **DONAY**, Süheyl; Türk Ceza İnfaza Hukuku, İstanbul, 2014, s. 8.

¹⁰ “İnfaz kurumlarında doluluk oranı, 1.1.2018 tarihi itibarıyla %111,5'tir.” **ÖZGENÇ**, İzzet/**BAYRAKTARLI**, İhsan Yılmaz; İnfaz Kurumlarındaki Hükümlü Sayısındaki Artış Sorunu ve Çözüm Önerisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, Y. 2019, Sa. 1, s.132.

¹¹ **DEMİRBAŞ**, İnfaz Hukuku, s. 223; **ENGİN**, s.25; **SAVCI**, İlkyay; “Cezaevlerinde Hükümlülerin Çalıştırılması ve Eski Hükümlülerin İstihdamı Konusunda İşçi Sendikalarının Tavri”, Prof. Dr. Alparslan Işıklı 'ya Armağan, Ankara, 2009, s. 294; **BİLGİÇ**, Şükrü; “Mahkûmların İyileştirilmesinde Zorunlu Çalıştırmanın Önemi”, Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu, s. 18;

¹² **COYLE**, s. 85; **BİLGİÇ**, s. 18; **DONAY**, s. 97-98; **KARAKAŞ DOĞAN**, Fatma; Ceza İnfaz Hukuku, İstanbul, 2013, s. 48-51.

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliğinin¹³ 19. maddesinde hükümlü ve tutukluların çalıştırılmasının amacı belirtilmiş ve “*Hükümlü ve tutukluların çalıştırılmalarındaki amaç; meslek ve sanatlarının korunup geliştirilmesi veya bir meslek ve sanat öğrenmeleri suretiyle ceza infaz kurumu sonrası hayatlarına topluma yararlı bireyler olarak dönmelerini sağlamak, ekonomik yönden rahatlamalarını temin etmek, ceza infaz kurumlarındaki insan gücünün hizmet ve üretime dönüştürülerek ülke ekonomisine katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktır.*” ifadesine yer verilmiştir.

Ceza infaz kurumunda hükümlülere mesleki eğitim verilerek çalıştırılması, onların ekonomik ve sosyal anlamda gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ceza infaz kurumunda çalışan hükümlüler, ekonomik olarak rahatlayarak ihtiyaçları giderebilmektedir. Ceza infaz kurumunda çalışan hükümlüler, tahliye sonrasında kolaylıkla iş bularak suç işledikleri ortamlardan uzak kalabilmektedir. Bu nedenle ceza infaz kurumunda mesleki eğitim verilerek hükümlülerin çalıştırılması, yeniden suç işlemelerinin engellenmesinde ve topluma kazandırılmalarında önemli bir araç olarak görülmektedir¹⁴.

II. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA ÇALIŞAN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL GÜVENLİĞİ

A. Genel Olarak

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 29. maddesinde hükümlülerin çalışmalarına yönelik düzenleme yapılmış ve “*Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya iş yurtlarında çalıştırılabilirler.*” hükmüne yer verilmiştir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzükte¹⁵ de hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin esaslardan bahsedilmiştir¹⁶.

¹³ Yönetmelik RG. 27.12.2005/26036.

¹⁴ KOÇAK/ALTUN, s.95.; ENGİN, s.25.; BİLGİÇ, s.11.; SAVCI, “Cezaevlerinde Hükümlülerin Çalıştırılması ve Eski Hükümlülerin İstihdamı Konusunda İşçi Sendikalarının Tavrı”, s. 294.; DONAY, s. 100.; TEZCAN, Durmuş “Hapis Cezalarının İnfazında Pozitif Ayrımcılık”, İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu, Ankara: TBB Yayınları, 2008, s. 21.; COYLE, s. 88.

¹⁵ RG. 06.04.2006/26131

¹⁶ Tüzüğün, 96-100 maddeleri arasında hükümlü çalışmasına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği 21. maddede *“Hükümlüler, buldukları ceza infaz kurumlarının içinde veya dışında işyurduna ait atölye ve işkollarında veyahut kurum dışında kamu veya özel sektöre ait işyerlerinde; tutuklular ile hükmen tutuklular ise ceza infaz kurumu içindeki atölye ve işkollarında çalıştırılırlar.”* ifadesine yer verilmiştir. Yönetmeliğin 20. maddesinin 1. ve 2. fıkrasında, *“Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekli hükümlüler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler. Tutuklulardan çalışmaları istenebilir; ancak buna mecbur tutulamazlar.”* hükmü düzenlenerek çalışmasında sağlık açısından sorun olmayan ve meslek sahibi olmayan hükümlülerin çalıştırılabileceği, meslek sahibi olan hükümlülere ise istekleri halinde çalıştırılacağı ifade edilmiştir. Söz konusu hükümden de anlaşılacağı üzere tutuklular, çalışmaya zorlanmayarak istekleri halinde çalışma yapabileceklerdir¹⁷.

Ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenliğine ilişkin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu madde 5/1-a bendinde, düzenleme yapılmış ve ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlüler, kısmen sigortalı sayılarak bazı sigorta kolları açısından kapsama alınmıştır. 5510 sayılı Kanunda da belirtildiği üzere yalnızca işyurtlarında çalışan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenliği düzenlenmiş, konuya ilişkin yönetmelikte belirtilen ceza infaz kurumu dışında çalışan hükümlülerin sosyal güvenliğine ilişkin bir hususa yer verilmemiştir¹⁸.

Çocuk hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin olarak Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 29. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında düzenleme yapılmış ve *“Çocuk hükümlülerin çalıştırılması yalnızca meslek eğitime yönelik olur. Öğretim kurumlarına veya örgün eğitime devam eden çocuk ile genç hükümlüler, öğretim yılı içinde atölye ve işyerlerinde çalıştırılmazlar. Bunların çalıştırılmalarında 5.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.”* hükmüne yer verilmiştir. Bu kapsamda çocuk hükümlüler, yalnızca mesleki eğitime ilişkin çalıştırılabilecektir ve bu çalışmalarda Meslekî Eğitim Kanununun¹⁹ aykırı olmayan hükümleri uygulanacaktır.

5510 sayılı Kanunun madde 5/1-b bendinde, *“5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde*

¹⁷ ÖZER/DULAY AYDIN, s. 731.

¹⁸ ÖZER/DULAY AYDIN, s. 730.

¹⁹ RG. 19.06.1986/19139

meslekî eğitim gören öğrenciler, kısmen sigortalı sayılmış ve hakkında iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortasının uygulanacağı” belirtilmiştir. 5510 sayılı Kanunun madde 5/1-a bendinde ise hükümlü ve tutuklular, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası kapsamına alınarak kısmen sigortalı sayılmıştır. Çocuk hükümlülerin çalışması halinde analık sigortasından ziyade hastalık sigortası kapsamına alınarak koruma sağlanması onların lehine bir uygulama olacaktır. Bu nedenle, iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası açısından kısmen sigortalı sayılmaları, uygulamada daha çok fayda sağlayacağı açıktır²⁰. 5510 sayılı Kanun uyarınca ceza infaz kurumlarında çalışan tutuklu ve hükümlülerin, analık sigortasından yararlanma hakkı mevcut iken hastalık sigortası kapsamına alınmaması doktrinde tartışılmaktadır. Ceza infaz kurumunda hükümlülerin çalıştırılmasına yönelik Ceza Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da, 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu’nun, bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununun 25. maddesinin 4. fıkrasında ise çırakların, iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık sigortaları yönünden sigortalı sayılacakları öngörülmüştür. 5510 sayılı Kanunun madde 5/1-b bendinde de aynı durum düzenlenmiştir. Bu nedenle ceza infaz kurumlarında çalışan tutuklu ve hükümlülerin, hastalık sigortası hükümlerinden yararlanmamaları bir çelişki niteliğinde görülmektedir²¹.

B. Tutuklu ve Hükümlülerin 4/1-a Kapsamında Sigortalı Sayılması

5510 sayılı Kanunun 4/1-a maddesi uyarınca sigortalı sayılmak için hizmet akdi ile çalışma şartı aranmaktadır. Ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlülerin çalışmaları, iş sözleşmesine dayanmamaktadır ve bu nedenle tutuklu ve hükümlülerin, 5510 sayılı Kanun uyarınca kısmen sigortalı sayılması istisnai nitelikte bir düzenlemedir²². 5510 Kanununun madde 5/1-a bendi uyarınca ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlüler, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası kapsamında kısmen sigortalı sayılmış ve isabetli olarak bu kimselerin Kanununun madde 4/1-a bendi uyarınca sigortalı olduğu belirtilmiştir²³.

²⁰ ÖZER/DULAY AYDIN, s. 732.

²¹ GÜZEL, Ali/OKUR, Ali Rıza/CANIKLIOĞLU, Nurşen; Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, 2020, s. 123-124; AYKAÇ, Hande Bahar; “Ceza İnfaz Kurumları Dışında Çalıştırılan Hükümlülerin Sosyal Güvenliği”, TİSK Akademi, C. 10, S. 2015/II. s. 352.

²² SÖZER, Ali Nazım; Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, İstanbul, 2015, s. 96.; ARICI, Kadir; Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara, 2015, s. 229.

²³ ÖZER/DULAY AYDIN, s. 733.

Ceza infaz kurumunda işyurtlarında çalışan tutuklu ve hükümlüler, çalışma süresince iş kazası ve meslek hastalığı riskine karşı oldukça açıktır. Özellikle hakkında uzun süreli hükümlülük kararı verilen kişiler açısından hükümlülük süresi bittiğinde sosyal güvenlik hakları oldukça önemli hale gelmektedir. Bu nedenle 5510 sayılı Kanunda düzenleme yapılması, bu iki duruma çözüm getirici niteliktedir²⁴. Ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlülerin kısmen de olsa sigortalı sayılarak bazı sigorta kolları açısından güvence altına alınması, sosyal güvenlik haklarının korunması ve sosyal güvenliğin yaygınlaşması açısından yerinde bir düzenleme olarak görülmektedir.

Ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlülerin sigortalılık hallerinin çakışması halinde, 5510 sayılı Kanunun 53. maddesinin 4. fıkrasında düzenleme yapılmış ve “*Sigortalının, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yer alan sigortalılık halleri ile 5 inci maddenin (a) ve (e) bentlerine tâbi sigortalılık hallerinin çakışması halinde, 4 üncü madde kapsamında sigortalı sayılır ve birinci fıkra hükmü uygulanır.*” ifadesine yer verilmiştir. Bu konuya ilişkin çıkarılan genelgede²⁵ de aynı husus belirtilmiştir.

5510 sayılı Kanun kapsamında madde 4/1-a bendi kapsamında zorunlu sigortalı olanlar, işsizlik sigortasına dâhil olabilmekte fakat kısmen sigortalı olan 4/1-a kapsamındaki işsizlik sigortasına dâhil edilmemektedir. Bu sebeple 4/1-a kapsamında kısmen sigortalı olan ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlülerin, kısmen sigortalı olduğu dönemde işsizlik sigortası primi ödeyerek sonrasında işsizlik sigortasından yararlanması mümkün değildir²⁶.

Ceza infaz kurumundaki tutuklu ve hükümlülerin işveren ve işveren vekillerine yönelik 5510 sayılı Kanunun 12. maddesinde düzenleme yapılmış ve “*Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutukluların işvereni, ceza infaz kurumları ile tutukevleri işyurtları kurumu; işveren vekilleri ise ceza infaz kurumları ile tutukevleri işyurtları kurumunun, sorumlu müdür ve amirleridir.*” ifadesine yer verilmiştir. Bu kapsamda ceza infaz kurumlarında çalışan tutuklu ve hükümlülerin prim ödeme yükümlüsü, işverenleri olan ceza infaz kurumları ve tutukevleri işyurtları kurumudur²⁷.

²⁴ AYKAÇ, s. 351; GÜZEL/OKUR/CANIKLIOĞLU, s. 124.

²⁵ 2013/11 sayılı SGK Genelgesi.

²⁶ SARAC, Coşkun; İşsizlik Sigortası Edim Koşulları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.13, S.1, 2011, s. 7-8.

²⁷ TEZEL, Ali/KURT, Resul; Sosyal Güvenlik Reformu, Ankara, 2009, s. 101.; TUNCAY, A. Can/EKMEKÇİ, Ömer; Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, İstanbul, 2015, s. 306.

Sigortalılığın bildirimine yönelik 2013/11 sayılı Genelge madde 2/10. fıkrasında düzenleme yapılmış ve “*Kanunun 5/1, a bendinde sayılanların bildirimine; bunları çalıştıran kamu idareleri, işverenler ya da Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunca işe başlatılmadan en geç bir gün önce Kuruma yapılacağı*” belirtilmiştir.

Sigortalılığın sona ermesine yönelik ise Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin²⁸ 14. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Buna göre, “*ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutukluların sigortalılığı, çalışmalarının sona erdiği veya işlerine son verildikleri tarihten itibaren sona erer ve bu tarih, Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumunca, on gün içinde Kuruma e-sigorta yoluyla bildirilir.*”

C. Kısa Vadeli Sigorta Kolları Açısından Tutukluluk ve Hükümlülük Hali

Kısa vadeli sigorta türleri, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası, hastalık sigortası ve analık sigortasından oluşmaktadır. 5510 sayılı Kanunda yer alan hüküm doğrultusunda ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlüler, kısa vadeli sigorta türlerinden iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortasından yararlanmaktadır. Konuya ilişkin 5510 sayılı Kanundaki düzenleme, 506 sayılı önceki Kanunda yer alan hüküm²⁹ ile kıyaslandığında, ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülere sağlanan sosyal güvenlik güvencesinin hastalık sigortası açısından daraltıldığı görülmektedir³⁰. Ceza infaz kurumunda çalışan tutuklu ve hükümlülere, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında Kanunda belirtilen parasal yardımlardan geçici iş göremezlik ödeneği ve sürekli iş göremezlik geliri ödenecektir. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında, sigortalının

²⁸ RG. 12.05.2010/27579.

²⁹ 506 sayılı Kanunda, “yalnız ceza ve ıslahevleri içindeki atölyelerde çalıştırılan mahkûmlar” sigortalı sayılmayanlar arasında düzenlenmiş daha sonra 2003 yılında Kanunda değişiklik yapılmış ve bu kimselerin, 1.1.2004 yılından itibaren iş kazası ve meslek hastalığı, analık ve hastalık sigortası kapsamına alınacağı belirtilmiştir.

³⁰ **ÖZER/DULAY-AYDIN**, s. 733; konuya ilişkin karşı görüş, “...tutuklu ve hükümlülerin hastalık halinde geçici iş göremez duruma gelmesi halinde, cezaevinde istirahat halinde olmasının göz önüne alındığında, bu kimselerin hastalık sigortası kapsamına alınmaması yerinde bir düzenlemedir. Netice olarak bu kimselerin hastalık sigortası kapsamında olmadığı için parasal yardım olan geçici iş göremezlik ödeneğini de almaması isabetlidir.” **ASLANKÖYLÜ**, Resul; Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, Ankara, 2009, s. 255.

ölümü halinde geride kalan hak sahiplerine³¹ ölüm gelirinin bağlanması, cenaze ödeneği ve varsa kız çocuklarına evlenme ödeneği verilecektir.

D. Uzun Vadeli Sigorta Kolları Açısından Tutukluluk ve Hükümlülük Hali

Sosyal güvenlik hukukumuzda uzun vadeli sigorta kolları malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasıdır. Kanunda da belirtildiği üzere ceza infaz kurumları içinde çalışan tutuklu ve hükümlüler, kısa vadeli sigorta kolları açısından kısmen sigortalı sayılmış, uzun vadeli sigorta kolları kapsamına alınmamıştır. 5510 sayılı Kanunda yer alan hükümler uyarınca, tutuklu ve hükümlüler, ceza infaz kurumunda geçirdikleri sürede isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanma hakkına sahiptir. Ayrıca tutuklu ve hükümlüler, ceza infaz kurumunda geçirdikleri süreyi 5510 sayılı Kanunda yer alan hükümler uyarınca borçlanabilmektedir.

Tutuklu ya da gözaltı sürelerinin borçlanması, Kanun'un 41. maddesinde belirtilmiştir. 41/f fıkrasına göre, “*sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan, bu suçtan dolayı beraat edenlerin tutuklulukta veya gözaltında geçen süreleri*” borçlanılabilecektir. Kanunda yer alan bu düzenleme ile cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülere, çalışmadıkları süreleri borçlanarak bu sürelerin sosyal güvenlik hakları açısından değerlendirilmesine imkânı verilmiştir³². Gözaltı ve tutukluluk süresinin borçlanması için kanunda belirtilen bazı koşulların birlikte sağlanması gerekmektedir. Öncelikle tutuklama ve gözaltı işleminin, kişinin sigortalı iken gerçekleşmesi ve kişinin, isnat edilen suçtan beraat etmesi gerekmektedir³³. Kanun'da yer alan hükme göre, gözaltı veya

³¹ Hak sahibi, sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babasını ifade etmektedir. (5510 sayılı Kanun, madde 3).

³² Hizmet borçlanması kavramına ilişkin bkz. **GÜZEL/OKUR/CANIKLIOĞLU**, s.549; **TUNCAY/EKMEKÇİ**, s. 642; **ARICI**, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, s. 467; **SÖZER**, s. 487; **TOPCU**, Umut; “Yeni Sosyal Güvenlik Yasasında Hizmet Borçlanması İşlemlerinin Usul ve Esasları”, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, S.247, Kasım 2008, s. 139.; **YELMEN**, Yunus; “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Düzenlenen Hizmet Borçlanması”, Sosyal Güvenlik Dünyası, Y. 12, S. 53, Ocak-2009, s. 45; **ÖZDAMAR**, Murat; “5510 Sayılı Kanunda Düzenlenen Sigorta Borçlanmaları”, İş ve Hayat, s.220.

³³ **TUNCAY/EKMEKÇİ**, s. 606.; **SÖZER**, s. 487; **YÜREKLİ**, s. 603; **DEMİR**, Vakkas; Tutuklu ve Hükümlülerin Cezaevindeyken 4/A ve 4/B Sigortalılıklarının Devam Edip Etmeyeceğinin Açıklanması, Mali Çözüm, S. 108, Kasım Aralık 2011, s. 199; **AYKAÇ**, s. 353; **KARAKAŞ**, İsa; Hizmet Borçlanması ve Birleştirilmesi Rehberi, Ankara, 2009, s. 136.

tutukluluk neticesinde beraat etmeyenlere gözaltı veya tutuklulukta geçen süreleri borçlanma hakkı verilmemektedir. Konuyla ilgili olarak hapis cezası kesinleşen hükümlülere gerekli koşulları sağlamaları halinde isteğe bağlı sigortalı olabilme imkânı sunulurken, hükümlülerin ceza evlerinde geçirdikleri süreleri borçlanmasına imkân verilmemesi doktrinde eleştirilmektedir³⁴. Bizce de sosyal güvenlik hakkının yaygınlaştırılması ilkesi uyarınca beraat etme şartı aranmaksızın tüm hükümlüler için gözaltı ve tutuklulukta geçen sürenin borçlanılması imkanının tanınması yerinde görülmektedir.

Kanunda gözaltı ve tutuklulukta geçen sürelerin borçlanılmasında hangi hallerin “beraat” olarak değerlendirileceği açıkça belirtilmemiştir. Bu konuyla ilgili olarak Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 18.3.2013 tarihli kararında, “beraat” koşulunun sağlanıp sağlanmadığına ilişkin masumiyet karinesini esas alarak isabetli bir karar vermiştir³⁵.

E. İsteğe Bağlı Sigortalılık Açısından Tutukluluk ve Hükümlülük Hali

İsteğe bağlı sigortalılık, sigortanın zorunlu olma esasının istisnasını oluşturmakta ve uzun vadeli sigorta kollarını kapsamaktadır. İsteğe bağlı sigortalılık ile zorunlu sigorta kapsamı dışında kalan kimseler, kendi sosyal güvencesini sağlama imkânına sahiptir. İsteğe bağlı sigortalılık, zorunlu sosyal sigorta ilişkisi bulunmayan ya da bu ilişkisi artık mevcut olmayan kişilerin, dışarıdan prim ödeyerek uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına katılma imkânı veren bir sigortalılık halidir³⁶.

³⁴ **ARICI**, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, s. 472; “Kanuni düzenleme, beraat etmeyenlere bu hakkı tanımamaktadır. Borçlanma imkânının bunlara da verilmesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Kanun, mahkûm olanlara isteğe bağlı olarak yaşlılık, malullük ve ölüm sigortalarına girme imkânı tanır iken; suçlu olduğu anlaşılmış da olsa tutuklu ya da gözaltına alınmış olanların bu sürelerinin borçlanılmasına imkân verilmemesi kendi içinde çelişkili bir düzenleme sayılmalıdır”. Aynı yönde; **AYKAÇ**, s. 366; “5510 sayılı Yasada, sigortalı iken herhangi bir suçtan tutuklanan veya gözaltına alınanlardan bu suçtan dolayı beraat edenler, tutuklulukta veya gözaltında geçen süreleri borçlanabilmektedirler (m.41). Hükümdeki açık ifade nedeniyle borçlanma imkânının genişletici bir yorumla “beraat etmeyen” hükümlüler için de uygulanması güç görünmektedir. Ancak olması gereken hukuk bakımından borçlanma imkânının “beraat etme koşuluna bağlı olmaksızın” tüm hükümlüler için getirilmesi sosyal güvenlik hakkının yaygınlaştırılması ilkesi çerçevesinde yerinde olacaktır.”

³⁵ Y 10. HD. , E. 359, K. 5041, T.18.3.2013; **TUNCAY**, A. Can; “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2013 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2013, İstanbul, 2015, ss. 591-592.

³⁶ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **GÜZEL/OKUR/CANIKLIOĞLU**, s.182-183; **TUNCAY/EKMEKÇİ**, s. 338; **ARICI**, s. 265; **TUNCAY**, A. Can; “Sosyal Sigortaların

5510 sayılı Kanunda tutuklu ve hükümlülerin isteğe bağlı sigortalılıklarına ilişkin açık bir düzenleme yapılmamış, doktrinde tutuklu ve hükümlülerin, isteğe bağlı sigortalılığın şartlarını taşımaları halinde bu kapsamda isteğe bağlı sigortalı olacağı kabul edilmiştir³⁷. Konuya ilişkin Sosyal Güvenlik İşlemleri Yönetmeliğinin 93/2. maddesinde düzenleme yapılmış ve fıkranın son cümlesinde “*Kanunun 5 inci maddesinin (a), (b) ve (e) bentlerine göre sigortalılık hâli isteğe bağlı sigortalılık için engel teşkil etmez.*” ifadesine yer verilmiştir. Bu hükme göre tutuklu ve hükümlüler, isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanacak ve 5510 sayılı Kanunun 51. maddesinde belirtildiği üzere 4/I-b bendi kapsamında sigortalılık niteliği kazanacaktır. Kanun’da isteğe bağlı sigortalılık, tüm sigortalılar için aynı koşullara bağlanmış ve belirtilen koşulların sağlanması halinde tüm sigortalıların isteğe bağlı sigortadan yararlanılabileceği düzenlenmiştir³⁸.

Ceza infaz kurumlarındaki işyurtlarında çalışan tutuklu ve hükümlüler, kısa vadeli sigorta kolları bakımından iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası kapsamındadır. Tutuklu ve hükümlülerin ücretlerinden uzun vadeli sigorta primi kesilmemekte dolayısıyla isteğe bağlı sigortalı olmalarına bir engel bulunmamaktadır. Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin, isteğe bağlı sigortalı olmaları halinde emekli olabilme ve aileleri de sağlık yardımından faydalanabilme alabilme imkânına sahip olmaktadır³⁹. Konuyla ilgili olarak tutuklu ve hükümlülerin isteğe bağlı sigortalılıklarına ilişkin 2013/11 genelgesinin 48. maddesinde⁴⁰ bazı suçlardan

---

Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2013 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, s. 501; **ARICI**, ss. 230-231; **ÖZER/DULAY YANGIN**, s. 739; **DEMİR**, “Tutuklu ve Hükümlülerin Cezaevindeyken 4/A ve 4/B Sigortalılıklarının Devam Edip Etmeyeceğinin Açıklanması”, s. 204.

³⁷ “...506 Sayılı Kanun’da (2003 yılında, 4958 Sayılı Kanun RG. 25191/6.8.2003) değişiklik yapılarak, bu kişilerin 1.1.2004 tarihinden itibaren iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kolları açısından zorunlu sigortalı sayılacakları belirtilmiş ve şartlarını taşımaları halinde, isteğe bağlı sigortalı olabilecekleri düzenlenmiştir.” **AYKAÇ**, s. 352.

³⁸ 5510 sayılı Kanunun 50. maddesi: “İsteğe bağlı sigorta; kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigortadır. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için Türkiye’de ikamet edenler ile Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşlarından; a) Bu Kanuna tâbi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak, b) Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak, c) 18 yaşını doldurmuş bulunmak, d) İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak, şartları aranır.”; **TUNCAY/EKMEKÇİ**, s. 288; **GÜZEL/OKUR/CANIKLIOĞLU**, s.184; **DEMİR**, s.199.

³⁹ **TUNCAY/EKMEKÇİ**, s.306; **DEMİR**, s.199-200.

⁴⁰ Madde 48’de, taksirli suçlar ve aşağıda sayılan suçlar dışında tecil edilmiş hükümler hariç olmak üzere, ağır hapis veya 6 aydan fazla hapis veyahut affa uğramış olsalar bile Devletin

hükümlü olanların, emekli sandığı Kanuna göre isteğe bağlı iştirakçi olamayacağı belirtilmiştir.

F. Genel Sağlık Sigortası Açısından Tutukluluk ve Hükümlülük Hali

5510 sayılı Kanunun 60. maddesinde genel sağlık sigortalı sayılanlar düzenlenmiş, maddenin 3. fıkrasında, “ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutukluların” genel sağlık sigortası kapsamı dışında olduğu belirtilmiştir. Hükümden de anlaşılacağı üzere, tutuklu ve hükümlülerin çalışıp çalışmadığı ayrımı yapılmaksızın kapsam dışında bırakılmıştır⁴¹. 5510 sayılı Kanunun 60. maddesinde 4/1-a kapsamında zorunlu sigortalıların genel sağlık sigortası hakkına sahip olacağı belirtilmiş fakat istisna olarak ceza infaz kurumları ile tutukevi bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular genel sağlık sigortası kapsamı dışına çıkarılmıştır.

Hükümlünün muayene ve tedavisine ilişkin 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 78. maddesinde⁴² düzenleme yapılmıştır ve “Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi kurumun hekimi tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır. Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler. Rızası olsa bile hiçbir hükümlü üzerinde tıbbî deney yapılamaz.” ifadesine yer verilmiştir. Tutuklu ve hükümlülerin genel sağlık sigortasına yönelik 5275 sayılı Kanun, 5510 sayılı Kanuna göre önceki kanun niteliğindedir fakat tutuklu ve

---

şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmaları nedeniyle devlet memurluğuna alınma şartlarını kaybetmiş olanların 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununa göre isteğe bağlı iştirakçi olamayacağı belirtilmiştir.

⁴¹ Konuya ilişkin doktrindeki görüşler için bkz. “...kısmen sigortalı olan ve ceza infaz kurumu bünyesinde çalışanların genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmesi doğru bir karar olarak görülmekte, ceza infaz kurumunda bulunan fakat çalışmayanların genel sağlık sigortası kapsamı dışında olması gerektiği görüş için bkz. ÖZER/DULAY YANGIN, s. 737; ASLANKÖYLÜ, s. 1161.

⁴² Madde 78: “(1) Kurumun sağlık koşullarının düzenlenmesi, hükümlünün acil veya olağan muayene ve tedavisi kurumun hekimi tarafından yapılır. Genel veya hastalık nedeniyle yapılan tüm muayene ve tedavi sonuçları, sağlık izleme kartına işlenir ve dosyasında saklanır. (2) Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile üniversitelerin sağlık kuruluşları, hükümlülerin tedavileri bakımından gerekli yardımları yapmakla görevlidirler. (3) Rızası olsa bile hiçbir hükümlü üzerinde tıbbî deney yapılamaz.”

hükümlülerin genel sağlık sigortasına ilişkin özel nitelikte olduğundan 5275 sayılı Kanun uygulanacaktır⁴³.

Sağlık Bakanlığının 2013/2 sayılı Genelgesinde⁴⁴, tutuklu ve hükümlülerin sağlık giderlerinin kim tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Genelgeye göre; “*Ceza infaz kurumları ve tutukevlerince Bakanlığımıza bağlı hastanelere ve Bakanlığımız hastanelerince üniversite hastanelerine (vakıf üniversiteleri hariç) sevk edilen tutuklu ve hükümlülerin; yatarak tedavisi esasında gerekli görülen her türlü ilaç, muayene, tetkik, tahlil ve tıbbi malzemeleri sağlık hizmet sunucusu tarafından karşılanacaktır. Ayakta tedavide tıbbi muayene, kontrol, tetkik, diş protezi ve tedavilerine ait giderler sağlık hizmet sunucusu tarafından karşılanacak olup, hastane tarafından temini mümkün bulunmayan tıbbi malzemeler (ortez, protez, gözlük, işitme cihazı, şeker ölçüm çubuğu, hasta alt bezi vb.) ile ilaç bedelleri Adalet Bakanlığı tarafından karşılanacaktır. Hükümlünün estetik amaçlı tedavi giderleri kendisi tarafından karşılanacaktır.*” 5510 sayılı Kanun uyarınca tutuklu ve hükümlüler genel sağlık sigortası kapsamı dışına çıkarılmış olsa da konuya ilişkin mevzuatlarda tedavisinin yapılması ve sağlık giderlerinin karşılanmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır⁴⁵.

Sosyal güvenlik sistemimizin temel amaçlarından biri, herkesi genel sağlık sigortası kapsamına alarak sağlık imkânından faydalandırmaktır. Bu nedenle 5510 sayılı Kanun açısından hükümlü ve tutukluların genel sağlık sigortası kapsamına alınması daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Uzun veya kısa vadeli sigorta kolları bakımından emekliliğe hak kazanan kimselerin daha sonra tutuklu veya hükümlü olmaları halinde, bu kimselere yapılacak sağlık yardımlarının giderleri kendi sigortalılığından karşılanacaktır⁴⁶.

III. CEZA İNFAZ KURUMU DIŞINDA ÇALIŞAN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL GÜVENLİĞİ

A. Genel Olarak

Hükümlülerin ceza infaz kurumu dışında çalışmalarına ilişkin 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 30. maddesinde düzenleme yapılmış ve “*Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı*

⁴³ ÖZER/DULAY YANGIN, s. 737.

⁴⁴ 2013/2 sayılı Adli Olaya Taraf Kişiler Hakkında Genelge Sayı: B.10.0.SHG.0.20.00.00-010-06.

⁴⁵ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük ’ün 120. Maddesinde konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

⁴⁶ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 738.

ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlüler, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabilirler. Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ceza infaz kurumu görevlileri gözetiminde, kapalı ceza infaz kurumunda bulunanlar ise iç ve dış güvenlik görevlilerince alınacak tedbirler altında çalıştırılırlar. Çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin, kurum dışında çalıştırılmaları sırasında kurum görevlilerinin gözetimi ve muhafazası aranmaz. İş alanlarına sahip kuruluşların hükümlü çalıştırmaları teşvik olunur. Hükümlülerin kurum dışında çalışma esasları Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte gösterilir.” ifadesine yer verilmiştir. Konuya ilişkin Tüzüğün 97. maddesinde kurum dışında çalıştırmaya ilişkin düzenlemeler yapılmış, 98. maddede kurum içinde ve dışında çalıştırmada uygulanacak ilkeler belirtilmiştir. İşyurtlarına ilişkin Yönetmeliğin 22. maddesinde de hükümlülerin kurum dışında çalıştırılması düzenlenerek çalışmada uygulanacak esaslar belirtilmiştir ve konuya ilişkin bir genelgede⁴⁷ düzenleme yapılmıştır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 30 maddesinin gerekçesinde de ceza infaz kurumu dışında yapılan çalışmalarda hangi işlerin yapılacağı düzenlenmiştir⁴⁸.

B. Kurum Dışında Yapılan Çalışmaların Hukuki Niteliği

Hükümlülerin, kurum dışında çalışmasıyla ilgili olarak Yönetmeliğin 22/7. maddesinde⁴⁹; hükümlülerin, kurum dışındaki işyerlerinde

---

⁴⁷ Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu, 14.01.2010 Tarih, 137/3 sayılı Genelge.

⁴⁸ Madde 30 Gerekçesi: “Madde, hükümlülerin ceza infaz kurumu dışında çalıştırılma olanaklarını belirtmektedir. Bilimde allaperto olarak da tanımlanan bu çalışma biçimi, tarım, deniz ve su ürünleri avcılığı, inşaat, yol, maden, orman gibi iş alanlarında geçerli olacak ve ekip halinde yürütülecektir. Bireysel olarak bu tür çalışma yaptırılamaz. Açık ceza infaz kurumlarında bulunanlar ile kapalı ceza infaz kurumlarında bulunup da açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanmış hükümlülerin, kurum dışındaki iş alanlarında çalıştırılabileceği, ayrıca açık ceza infaz kurumlarında bulunanların ceza infaz kurumu personeli gözetiminde, kapalı ceza infaz kurumunda bulunanların ise iç ve dış güvenlik personeline alınacak tedbirler altında çalıştırılacakları hükme bağlanmıştır. Çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlülerin, kurum dışında çalıştırılmaları sırasında, kurum personelinin gözetimi ve muhafazası aranmayacaktır. Bunun dışında iş alanlarına sahip kuruluşların hükümlü çalıştırmaları teşvik olunacağı düzenlenmiştir. Hükümlülerin kurum dışında çalışma esasları tüzükte gösterilir.”

⁴⁹ “Hükümlülerin kurum dışındaki işyerlerinde çalıştırılmaları, işveren ile ceza infaz kurumu yetkilileri arasında düzenlenecek protokol çerçevesinde gerçekleştirilir. Protokol; işveren veya temsilcisi ile işyurdu bulunan kurumlarda işyurdu müdürü, işyurdu bulunmayan kurumlarda ise mahallî Cumhuriyet başsavcısı tarafından imzalanır. Taraflar, imzaladıkları protokol hükümlerine uymak zorundadır. Taraflardan biri, belirtilen tarihin bitiminden en az

çalıştırılmaları, işveren ile ceza infaz kurumu yetkilileri arasında düzenlenecek protokol çerçevesinde gerçekleştirileceği belirtilmiş, 8. fıkrada⁵⁰ ise protokolün içeriğine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Hükümlülerin kurum dışında çalışmaları halinde çalışmalarının, hizmet akdine dayanıp dayanmayacağına ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre; hükümlülerin ceza infaz kurumları içinde veya dışında çalışmalar ayırt edilmeksizin birlikte değerlendirilmiş ve yapılan çalışmaların, kanuni bir yükümlülük sayılarak kamu hukuku kaynaklı bir çalışma olduğu belirtilmiştir⁵¹. Başka bir görüşe göre; ceza infaz kurumları dışında yapılan çalışmalara ilişkin Yönetmelikte bir protokol düzenleneceği belirtilmiş ve bu protokolün idareler arası yapılan bir işlem olması nedeniyle kurum dışında çalışmanın iş sözleşmesine dayanmadığı belirtilmiştir⁵². Diğer bir görüşe göre ise hükümlülerin, ceza infaz kurumları dışında yaptıkları çalışmalar, hizmet sözleşmesi olarak nitelendirilmiştir⁵³.

Bu konuya ilişkin bizim de katıldığımız başka bir görüşe göre ise; hükümlülerin kurum dışındaki çalışmalarının hukuki niteliğinin belirlenmesinde, serbest iradelerinin olup olmadığının tespiti yerine kurum dışında çalışan hükümlülerin İş Hukukunun koruyucu düzenlemelerinden yararlandırılabilmesine ilişkin durumlar ele alınmalıdır. Bu kapsamda, ceza infaz kurumları dışında çalışan hükümlülerin çalıştırılmasında serbest iradeleri söz konusu değildir ve bu sebeple bu ilişkinin hizmet akdine dayanmadığı açıktır. Fakat bu durum, ceza infaz kurumu dışında çalışan hükümlüler açısından adil ve eşit olmayan sonuçlar ortaya çıkarabileceğinden, kurum dışında çalışan hükümlülerin işçilik haklarından yararlanabilmesi sağlanmalıdır. Bu konuya ilişkin olarak açık düzenlemelerin yapılması gerekmektedir⁵⁴.

---

on beş gün önce yazılı olarak bildirim yapmadığı takdirde, protokol aynı süre ve esaslar çerçevesinde yenilenmiş sayılır.”

⁵⁰ “Protokolde; çalıştırılacak hükümlülere verilecek ücret, çalışma saatleri, ulaşım, iaae, güvenlik, protokolün süresi ve diğer hususlar düzenlenir. Ücret, yürürlükte bulunan on altı yaştan büyükler için uygulanan asgari ücretten aşağı olamaz. İşverence, her ay sonunda tahakkuk ettirilecek ücret tutarı, en geç ertesi ayın ilk haftası içerisinde işyurdu müdürlüğüne bildirilecek banka hesabına yatırılır ve işyurdu bütçesine gelir kaydedilir. Bu şekilde çalışan hükümlülere Yüksek Kurulca belirlenen ücret ödenir. Hükümlülere ücret tahakkuku her ayın sonunda yapılır ve Hükümlü Emanet Para Hesabına aktarılır.”

⁵¹ **EKONOMİ**, Münir; İş Hukuku Ferdi İş Hukuku Cilt I, İstanbul, 1984, s. 43-44, **SAYMEN**, Ferit Hakkı; Türk İş Hukuku, İstanbul, 1954, s. 451-452.

⁵² **AYKAÇ**, s. 355.; **ENGİN**, s. 29.

⁵³ **GÜNAY**, Cevdet İlhan; Şerhli İş Kanunu, Cilt I. Ankara, 1998 s. 66.; **ERMAN**, Eyüp Sabri, İş Davaları ve Tatbikatı, Ankara, 1956, s. 32-33.

⁵⁴ **UŞAN**, s. 1448.

Yargıtay 20.06.1974 tarihli bir kararında, kurum dışında yapılan hükümlü çalışmasına ilişkin bir olaya ilişkin vermiş olduğu kararda, kurum dışında hükümlülerin yapmış olduğu çalışmaların, hizmet akdine dayandığını kabul etmiştir⁵⁵. Yargıtay vermiş olduğu başka bir kararda da hükümlülerin, kurum dışında çalışmaları halinde, kurum tarafından bir aracılık yapıldığını kabul ederek hükümlü ile işveren arasındaki ilişkinin, hizmet ilişkisi olduğunu belirtmiştir⁵⁶.

5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi uyarınca, ceza infaz kurumu bünyesinde yapılan çalışmalarda bu kişiler kısmen sigortalı sayılmış, kurum dışında işyurduna ait olmayan özel veya kamu sektörüne ait işyerlerinde yapılan çalışmalarda bu kişilerin hangi sigortalılık kapsamında olduğuna ilişkin 5510 sayılı Kanunda bir düzenleme yapılmamıştır. Bu duruma ilişkin doktrinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bir görüşe göre; 5275 sayılı Kanunun 30. maddesi kapsamında çalışanlar yani kurum dışında çalışanlar, 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi kapsamında sigortalı sayılacaktır⁵⁷. Konuya ilişkin bir diğer görüşe göre ise 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi kapsamında sigortalılık hali, 5275 sayılı Kanunun 29. maddesi kapsamında ceza infaz kurumu içinde yapılan çalışmalara ilişkin bir düzenlemedir ve bu sebeple kurum dışında çalışanlar 5510 sayılı kanunu 4/1-a bendi kapsamında zorunlu sigortalı sayılacaktır⁵⁸.

5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi, kısmen sigortalı sayılanların belirtildiği istisnai nitelikte bir hükmüdür. Bu hükmü kurum dışında çalışanlara da uygulamak, istisna hükmü kıyas yoluyla genişletilemeyeceği için mümkün görünmemektedir. Kurum dışında çalışanların sigortalılığına ilişkin bu kişileri 5510 sayılı Kanun madde 5/1-a bendi kapsamında sigortalı saymak yerine Kanunun 4/1-a maddesi kapsamında sigortalı kapsamına almak daha yerinde görünmektedir. 5510 sayılı Kanunda, sigortalı

⁵⁵ "...506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3. maddesinin (i) bendinde (yalnız ceza ve ıslah evleri içindeki atölyelerde çalıştırılan mahkûmlar)'ın sigortalı sayılmayacakları öngörülmüştür. Bu hükmün karşıt kavramından ceza ve ıslah evleri dışında çalıştırılan hükümlülerin sigortalı sayılmaları gerekeceği yönü belirgin olarak anlaşılmaktadır..." Y.10.HD. E.1974/3403., K. 1974/4546., T. 20.06.1974.; UYGUR, Turgut; İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku'nda Temel Kavramlar; Yargılama, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980., s. 236.

⁵⁶ "...dışarıdaki işyerlerinde yapılan çalışmalar hükümlü ile işveren arasında bir akde dayanmasa dahi aralarındaki bir ilişki hizmet ilişkisidir. Bu gibi durumlarda cezaevi idaresinin taraflar arasındaki hizmet ilişkisinin kurulmasına aracılık ettiğinin kabulü gerekir. Ücretin cezaevi idaresine ödenmesi ve çalışmanın idareler arası yapılmış bir protokole dayanması söz konusu ilişkinin niteliğini etkilemez." Y9HD, 12525/14266, 27.11.1980."

⁵⁷ ENGIN, s. 29; AYKAÇ, s. 353-357.

⁵⁸ ALPER, Yusuf, Sosyal Sigortalar Hukuku, Bursa, 2018; s. 104.

sayılmayanlar ve kısmen sigortalı sayılanlar arasında kurum dışında çalışanlara yer verilmediği görülmektedir. Bizce de kurum dışında çalışanları, Kanunun madde 4/I-a kapsamında zorunlu sigortalı kabul etmek daha isabetli görülmektedir. Bu sebeple 5510 sayılı Kanunda kurum dışında çalışanların sigortalılığına ilişkin açık düzenleme yapılması oldukça önemlidir⁵⁹.

IV. KURUM HİZMETİNDE ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ

A.Genel Olarak

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 31. maddesinde, kurum hizmetinde çalıştırmaya ilişkin düzenleme yapılmıştır. Buna göre, “İyi halli hükümlüler, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilir. Çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında çalıştırılmazlar. Hükümlü, yöneticilerin ve görevlilerin kişisel işlerinde çalıştırılmaz.” Konuya ilişkin olarak Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 99. maddesinde⁶⁰ ve Yönetmeliğin 32. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Yönetmelikte yer alan hükme göre, “Ceza infaz kurum mevcudunun %10’unu geçmemek üzere, bazı hükümlü ve tutuklular, liyakat durumları da göz önüne alınarak, berberlik, temizlik, yemek işleri ile bunlara benzer işlerde görevlendirilebilirler. Bu şekilde çalıştırılan hükümlülere, genel bütçede ödenek olmaması durumunda genel bütçe tarafından belirlenen gündelik ücret, işyurdu bütçesinden ödenebilir. Bu hükümlü ve tutuklular işyurdunda çalışan hükümlü ve tutuklu kapsamında değerlendirilmezler”.

5275 sayılı Kanununun 31. maddesi ve Tüzüğün 99. maddesinde, kurum içi hizmetlerde yalnızca iyi halli hükümlülerin çalıştırılabileceği düzenlenmiş fakat Yönetmeliğin 32. maddesinde hükümlü ve tutukluların çalıştırılabileceği ifade edilmiştir. Maddenin 1.fikrasında, tutuklu ve hükümlülerden bahsedilse de ücret ödemeye ilişkin 2. fıkrada hükümlülerle ilgili düzenleme yapılmıştır.

⁵⁹ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 743

⁶⁰ “İyi hâlli hükümlüler, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabilir. Çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında çalıştırılmazlar. Hükümlü, yöneticilerin ve görevlilerin kişisel işlerinde çalıştırılmaz. Hekim, psikiyatri uzmanı, psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen ve benzeri mesleklere sahip olan hükümlülerden; iyi hâl gösterenler, idare ve gözlem kurulu kararıyla, kurumun servislerinde meslekleriyle ilgili görevlere yardımcı veya eğitici olarak çalıştırılabilir.”

Bu sebeple Yönetmeliğin 32. maddesinde yer alan hükmün hem kendi içinde hem de diğer mevzuatlarla çelişki içinde olduğu görülmektedir⁶¹.

B. Kurum İçi Hizmetlerde Çalıştırılanların Sigortalılığı

Kurum içi hizmetlerde çalışanların sigortalılığına yönelik mevzuatta açık hüküm bulunmamaktadır. İşyurtlarına ilişkin Yönetmeliğin 32. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinde, “*Bu hükümlü ve tutuklular işyurdunda çalışan hükümlü ve tutuklu kapsamında değerlendirilmezler.*” ifadesine yer verilmiştir. Hükümden hareketle, kurum içi hizmetlerde çalıştırılanlar, 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi kapsamında kısmen sigortalı sayılan tutuklu ve hükümlüler kapsamında değerlendirilmeyecektir.

Konuya ilişkin 2013/11 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Genelgesinde ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülerin, 5510 sayılı Kanun 5/1-a maddesi kapsamında kısmen sigortalı oldukları belirtilmiş, kamuya yararlı bir işte çalışan hükümlüler açısından ise hizmet akdi koşulları yerine gelmediği belirtilerek bu kimselerin sigortalı sayılmadıkları ifade edilmiştir⁶². Kurum içi hizmetlerde çalışanların yapmış oldukları çalışmalar, kamuya yararlı bir işte çalışma olarak değerlendirilmemelidir. Aksi halde bu durum, sosyal güvenlik hakkının herkese sağlanarak sosyal güvencenin yaygınlaştırılması ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Bu kimselerin sosyal güvenlik kapsamı dışında tutulması aileleri açısından da oldukça olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Kurum içi hizmetlerde hükümlülerin çalışmasını, ceza infaz kurumu içinde yapılan çalışma olarak değerlendirilmesi ve bu kimselerin 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi kapsamında sigortalı sayılması bizce de yerinde bir uygulama olacaktır⁶³.

Kurum içi hizmetlerde yapılan çalışmalara ilişkin hükümlünün, mevzuatta da belirtildiği üzere iyi halli⁶⁴ olması, İdare ve Gözlem Kurulunun hakkında olumlu karar vermesi ve Tüzük madde 99/3’te yer alan mesleklerden birine sahip olması gerekmektedir⁶⁵. Kurum içi hizmetlerde çalışmaların,

⁶¹ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 744.

⁶² Sosyal Güvenlik Kurumu, 2013/11 sayılı Genelge, s. 28.

⁶³ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 746; UŞAN, s. 1459.

⁶⁴ 5275 Sayılı Kanun, Madde 89: “Hükümlünün, Kanunun 107. maddesinde öngörülen süreleri, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara içtenlikle uyarak, haklarını iyi niyetle kullanarak, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirerek geçirmiş ve uygulanan iyileştirme programlarına göre de toplumla bütünleşmeye hazır olduğunun disiplin kurulunun görüşü alınarak idare kurulunca saptanmış bulunması gerekir.”

⁶⁵ CGTİHK 31. madde gerekçesi: “Madde, cezasının en az bir yılını çekmiş ve iyi halli olduğu saptanmış hükümlülerin kurum içi hizmetlerde çalıştırılmalarına olanak tanımaktadır. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin eğitilerek topluma kazandırılmaları, bir meslek

hükümlü açısından belirli şartlara tabi tutulduğu ve işyurdunda yapılan çalışmaya kıyasla daha nitelikli işlerden oluştuğu görülmektedir. Bu sebeple, kurum içi hizmetlerde çalışan hükümlülerin sigortalılığına ilişkin mevzuatta açık bir düzenleme yapılması oldukça önemli görülmektedir⁶⁶.

V. DENETİMLİ SERBESTLİK MEVZUATI KAPSAMINDA ÇALIŞTIRILANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ

A. Genel Olarak

Denetimli serbestliğin tanımına ilişkin olarak Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin⁶⁷ madde 4/f bendinde düzenleme yapılmış ve denetimli serbestlik; “*şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi*” şeklinde ifade edilmiştir⁶⁸.

Denetimli serbestlik kapsamında belirtilen süreçte hükümlülerin çalışarak cezasının infazı gerçekleştirilmekte, hükümlüye denetimli serbestlik sürecinde; kamu hizmeti cezası, kamuya yararlı bir işte çalıştırma ve gözetim

---

sahibi olmaları veya boş zamanlarını değerlendirmeleri önem taşıdığından, mutfak işleri, temizlik işleri, kütüphane ve revir gibi yerlerde çalıştırılmalarına olanak sağlanmaktadır. Ancak böylece çalıştırılacak hükümlülerin, durumlarına uygun kurum işlerinde istihdamları gereklidir. Söz gelimi bir yazar olan hükümlünün kütüphane yerine, temizlik işinde istihdamı, durumuna uygun olmaz. Böylece hükümlü hem bir meslek veya sanat öğrenebilmekte veya boş zamanını değerlendirerek cezaevinin sıkıcı atmosferini yumuşatabilmektedir. Çocuk hükümlülerin kendi yaşam alanları ve eğitsel amaçlar dışında çalıştırılmayacakları belirtilmiştir. Ancak hükümlüler yöneticilerin ve personelin kişisel işlerinde çalıştırılmamazlar.”

⁶⁶ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 746.

⁶⁷ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, RG. , 05.03.2013/28578.

⁶⁸ Denetimli serbestlik kavramının tanımına ilişkin bkz. ASLAN, Nükte; “Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapılarını ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2012), s. 11; İNCE, Hüseyin; Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yapıtlarım, Ankara, 2007, s. 123-124.; ÇOLAK, Haluk/ALTUN, Uğurtan; “Denetimli Serbestlik Kavramının Yapıtlım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili İle Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, Adalet Dergisi, S. 25, 2006, , s.6.; KAMER, Vehbi Kadri; “Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi”, Adalet Dergisi, S. 31, 2008, s. 69.; YAVUZ, Hakan A.; “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine”, Adalet Dergisi, S. 42. , 2012 , s.60.; TURHAN, Faruk/ALTİKAT, Abdürrahim; “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, S.2, 2012, s. 3.; DEMİRBAŞ, s. 37.; TOROSLU, Nevzat; Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara, 2008. , s. 413.

altında çalıştırma yaptırılmaktadır. Bu çalışmalar niteliği gereği infaz türü olduğundan bu kapsamda yapılan çalışmalar, 5275 sayılı Kanunun 30. maddesinde belirtilen kurum dışında çalışmadan farklıdır⁶⁹.

1. Kamu Hizmeti Cezası

Bireylerin suç işlemeyle kamu düzeni bozulmakta ve bu durumdan suçun mağdurları ve toplum zarar görmektedir. Bu kapsamda hükümlülerin çalıştırılması, hükümlülerin iyileştirilmesinde ve topluma verilen zararın giderilmesinde oldukça etkili bir yöntem olarak görülmektedir⁷⁰. Türk Ceza Kanunu'nun⁷¹ 50. maddesinin 1. fıkrasında, “*kısa süreli hapis cezasının; suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre Kanun'da belirtilen seçenek yaptırımlara çevrileceği*” düzenlenmiştir. Hükümlünün işlediği suç ve kişisel özellikleri göz önünde bulundurularak hapis dışındaki seçenek yaptırımların uygulanmasına, uluslararası sözleşmelerde de yer verilmiştir⁷². TCK madde 50/1-f bendinde, “*kısa süreli hapis cezasının, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar ve sanığın gönüllü olması şartı ile kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya çevrilebileceği*” belirtilmiştir. Kanunda da belirtildiği üzere kısa süreli hapis cezası, hâkimin takdirine bağlı olarak Kanunda belirtilen hükümlünün kamu yararına gönüllü

⁶⁹ ÖZER/DULAY YANGIN, s. 747.

⁷⁰ ÇİÇEK, Mustafa “Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü) 2010, s. 154.; ÇOLAK, Haluk/ALTUN, Uğurtan; “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, TBB Dergisi, S. 67. , 2006. , s. 213.; CEBRE, Ayvaz; “ Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Seçenek Yaptırımı”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y.3, S. 10., 2012., s. 715.; YAVUZ, “Ceza Adaleti Sisteminde Denetimli Serbestlik”, s. 298.; AYKAC, “Ceza İnfaz Kurumları Dışında Çalıştırılan Hükümlülerin Sosyal Güvenliği”, s.357.; AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi; “Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(1), 2016. , s. 73.; ÖZEN, Muharrem; “Yargı Kararları Işığında Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma”, Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2015, İstanbul, s. 1.; İNCE, Hüseyin; “Kısa Süreli Hapis Cezasına Uygulanabilecek Seçenek Yaptırımlardan “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma” Yaptırımı”, Adalet Dergisi, S.30. , 2008, s. 184.

⁷¹ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, RG., 25611/12.10.2004

⁷² Konuyla ilgili sözleşmeler için bkz. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince R (87) 3 sayılı Avrupa Cezaevi Kuralları, Birleşmiş Milletler, Hükümlülerin İyileştirilmesi İçin Asgari Standart Kurallar; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (2000) 22 sayılı Kamusal Cezalar ve Tedbirler Hakkında Avrupa Kurallarının Uygulamasının Geliştirilmesi Tavsiye Kararı; Hapis dışı tedbirlere ilişkin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Tokyo Kuralları).

olarak çalışması seçenek yaptırımına çevrilebilecektir⁷³. Bu seçenek yaptırımın yerine getirilmesi için sanığın, kamuya yararlı bir işte çalıştırılması gerekmektedir. Kamuya yararlı işte çalıştırılma, 50. maddenin gerekçesinde “*Kısa süreli hapis cezasını gerektiren bir suçu işlemiş olan ve eğitim derecesi elverişli bulunan bir kişinin örneğin okuma yazma öğreten bir kursta öğretici olarak görev yapmasına karar verilmesi, bu seçenek yaptırıma örnek olarak gösterilebilir.*” ifadesine yer verilerek örnek üzerinden anlatılmıştır⁷⁴.

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 105/1. maddesinde⁷⁵ düzenlenmiştir. Hükme göre, “*Türk Ceza Kanunu’nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan kısa süreli hapis cezasının yaptırım seçeneklerinden kamuya yararlı bir işte çalıştırma; hükümlünün, ücretsiz olarak bir kamu kurumunun veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşun belirli hizmetlerinde çalıştırılmasıdır.*” Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nin⁷⁶ 4/1-m maddesinde, kamu hizmeti cezasının tanımı yapılmış ve “*Kamu hizmeti cezasının 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde öngörülen, bir kamu kurumunun veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşun belirli hizmetlerinde ücretsiz olarak çalıştırılmayı*” ifade ettiği belirtilmiştir. TCK’nın 50. maddesinde, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalışma, Yönetmelikte “*kamu hizmeti cezası*” olarak tanımlanmıştır. Kamu hizmeti cezasının ne olduğuna ilişkin olarak Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği’nin 66. maddesinde düzenleme yapılmış ve kamu hizmeti cezası; “*toplumsal katılım ile hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma kazandırılmasını amaçlayan, hükümlünün topluma verdiği zararı, kamu hizmetinde ücretsiz çalışarak geri ödemesini ve bu şekilde kamu düzeninin sağlanmasını esas alan bir seçenek yaptırım*” olarak ifade edilmiştir.

⁷³ **AYKAÇ**, “Ceza İnfaz Kurumları Dışında Çalıştırılan Hükümlülerin Sosyal Güvenliği” s. 358.; **YAVUZ**, “Ceza Adaleti Sisteminde Denetimli Serbestlik”, s. 290-291.

⁷⁴ **ÇETİN**, Hamza; Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar, Ankara, 2011, s. 221-222.

⁷⁵ “Türk Ceza Kanunu’nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan kısa süreli hapis cezasının yaptırım seçeneklerinden kamuya yararlı bir işte çalıştırma; hükümlünün, ücretsiz olarak bir kamu kurumunun veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşun belirli hizmetlerinde çalıştırılmasıdır. (2) Denetimli serbestlik ve yardım merkezleri, bölgelerinde bulunan bu tür kurumlardan hükümlüleri ne suretle çalıştırabileceklerine dair bilgi alırlar ve hizmetler listesini oluştururlar. Bu listeler mahkemelere verilir. Mahkeme, bu listelerden uygun gördüğü hizmeti ve süresini hükümlüye önerir ve bunu reddetme hakkına sahip olduğunu hatırlatır. (3) Diğer bir hapis cezasına hükmedildiğinde kamu yararına çalıştırma kararı verilemez.”

⁷⁶ RG. 05.03.2013/28578.

Kısa süreli hapis cezasının ne olduğuna ilişkin olarak TCK'nın 49. maddenin 2. fıkrasında düzenleme yapılmış ve "hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezasının, kısa süreli hapis cezası olduğu" belirtilmiştir. Kısa süreli hapis cezaları, Kanunun 50. maddesinde belirtilen seçenek yaptırımlara çevrilebilmesi açısından diğer cezalardan farklılık göstermektedir⁷⁷. Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi uygulamada oldukça faydalı görülmektedir. Kanunda kısa süreli hapis cezasının süresi, bir yıl veya daha az bir süre olarak düzenlenmiş olması, kısa süreli hapis cezalarında seçenek yaptırımın uygulama alanını kısıtladığı gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir⁷⁸.

Kamu hizmeti cezasının uygulanmasına ilişkin çalışma gün ve saatleri, çalışmada dikkat edilecek hususlar Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği madde 66'da⁷⁹ düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 50. maddesinde, hükümlünün çalışmasına ilişkin iş birliği protokolüne yer verilmiştir. Bu hüküm uyarınca, kamu hizmeti cezası uygulanan hükümlülerin denetimli serbestlik müdürü ile hükümlüyü çalıştıracak olan kamu kurum ve kuruluşları

⁷⁷ HAFIZOĞULLARI, Zeki; "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri", Ankara Barosu Dergisi, Y. 65, S.1, 2007, s. 80.; TURHAN/ALTIKANAT, "Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları", s. 9.; DONAY, s. 9-10.; ALDEMİR, Hüsnü; Türk İnfaz Hukuku ve İnfaz Yargılaması, Ankara, 2012., s. 339.; ÇOLAK/ALTUN, "Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri", s.174.

⁷⁸ ÇETİN, s. 204.

⁷⁹ "(1) Kamu hizmeti cezası; toplumsal katılım ile hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma kazandırılmasını amaçlayan, hükümlünün topluma verdiği zararı kamu hizmetinde ücretsiz çalışarak geri ödemesini ve bu şekilde kamu düzeninin sağlanmasını esas alan bir seçenek yaptırımdır. (2) Kamu hizmeti cezası, kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren bir özel kuruluşta yerine getirilir. Çalıştırılacak iş belirlenirken; hükümlünün iyileştirilmesi, kamuya verilen zararın ödetilmesi, hükümlünün becerileri, mağdurun ve toplumun güvenliği ve çalışmanın ceza niteliğinde olduğu dikkate alınır. Çalıştırılacak gün ve saatler, hükümlünün işi, aile yaşamı veya eğitimi dikkate alınarak belirlenir. (3) Kamu hizmeti cezasının infazında dört saat çalışma bir gün sayılır. Hükümlü günde en az iki, en çok sekiz; haftada en az on dört, en çok kırk saat çalıştırılır. Kamu hizmeti cezasının infazı, toplam ceza süresinin iki katını geçemez. (4) Kamu hizmeti cezasının yerine getirilmesinde; hükümlünün durumu, çalıştırılacağı kurum ya da kuruluş haricinde kimseyle paylaşamaz. Kurum ya da kuruluş yetkilileri, hükümlünün ifşa olmaması ve dışlanmaması için hükümlünün durumunu diğer çalışan ve kişiler ile paylaşamaz. Bu konuda kurum ya da kuruluş yetkilileri bilgilendirilir. (5) Suça sürüklenen çocuklar hakkında kamu hizmeti cezası kararı verilmişse, kamu hizmeti cezasının infazında hükümlünün çalışmaya başlayacağı tarihteki yaşı dikkate alınır. Hükümlünün on sekiz yaşından küçük olması halinde çalıştırılacak iş; çocuğun bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimi ile eğitimine engel olmayacak ve destekleyecek şekilde belirlenir. On sekiz yaşını tamamlayıncaya kadar çalışılan her iki saat bir gün sayılır. Bu şartların sağlanamaması halinde çocuk hakkında verilen bu yaptırımın değiştirilmesi mahkemesinden istenebilir."

veya kamu yararına hizmet üreten özel kuruluşlar arasında iş birliği protokolü imzalanmakta ve hükümlü bu protokol çerçevesinde çalıştırılmaktadır⁸⁰. Yönetmeliğin 52. maddesinde⁸¹ ise taraflar arasında çalışma protokolünün düzenleneceği belirtilmiştir.

Kamu hizmeti cezası kapsamında yapılan çalışmanın hukuki niteliğine baktığımızda, hükümlünün çalıştırılması için öncelikle gönüllü olma koşulu aranmaktadır. Hakkında kısa süreli hapis cezası verilen sanığın, bu tedbirin uygulanmasına ilişkin talepte bulunması ya da mahkemece bu tedbirin uygulanmasına yönelik yapılan önerinin sanık tarafından kabul edilmesi gerekmektedir⁸². Kamu hizmeti cezası kapsamında yapılan çalışmanın ücretsiz olduğu mevzuatta belirtilmiştir. İş sözleşmesinde ücretin, sözleşmenin esaslı unsurlarından biri olduğu göz önüne alındığında kamu hizmeti cezası kapsamında yapılan çalışmanın işi ilişkisi olarak değerlendirilemeyeceği açıktır⁸³.

---

⁸⁰ (1) Kamu hizmeti cezası veya gözetim altında ya da 5275 sayılı Kanunun 105/A maddesinin beşinci fıkrasında düzenlenen kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalışma yükümlülüğü kapsamında yükümlü çalıştıracak olan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu yararına hizmet üreten özel kuruluşlarla, yükümlünün çalıştırılması, çalışılacak işin nitelikleri, çalışma süresinin belirlenmesi ve diğer hususlarla ilgili protokol imzalanır. İş birliği protokolünü müdür ile kurum yetkilisi imzalar. (2) İş birliği protokolünde; kurumun adı, hizmetlerin türü, çalışma saatlerinin müdürlük ve kurumun ortak kararı ile belirleneceği, takip çizelgesinin iş yerindeki yükümlünün çalışmasından sorumlu kişi tarafından doldurulacağı, protokolün yürürlük süresi, protokolün sona ereceği haller, cinsiyet ve çocuk/yetişkin ayrımı da dikkate alınarak çalıştırılabilecek yükümlü sayısı, iş yerinin yükümlüye veya çocuğa iş güvenliği ve sağlığı ile işin yapılması için gerekli olan araç ve gereçleri sağlayacağı, işveren ve diğer çalışanlar tarafından yükümlünün insan haklarına ve kişilik haklarına saygı gösterileceği gibi bilgiler yer alır.”

⁸¹ (1) Hakkında kamu hizmeti cezası, gözetim altında çalıştırma veya 5275 sayılı Kanunun 105/A maddesinin beşinci fıkrasında düzenlenen kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalışma yükümlülüğü verilen sanık veya hükümlülerin kurumda işe başlatılmalarından önce müdürlüğün, işyerinin ve hükümlünün görev ve sorumluluklarının yer aldığı çalışma protokolü, denetimli serbestlik personeli, sanık veya hükümlü ile iş yeri temsilcisi arasında imzalanır. (2) Çalışma protokolünde; sanık veya hükümlünün çalıştırılacağı işin türü, mahiyeti ve süresi, uyması gereken güvenlik tedbirleri, yükümlülüklerine aykırı davranması durumunda yapılacak işlemler, iş yerinde kime karşı sorumlu olduğu, iş güvenliği ve sağlığı için gerekli önlemlerin işveren tarafından alınacağı gibi bilgiler yer alır. (3) Gözetim altında çalışma protokolünde yukarıdaki bilgilere ek olarak iş, vergi ve sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin yükümlülüklerin işverenler tarafından yerine getirileceği, sanık veya hükümlülere ücret ödeneceği bilgisine yer verilir. (4) Çalışma protokolü, sanık veya hükümlünün dosyasında saklanır.”

⁸² AYKAÇ, s. 360.

⁸³ AYKAÇ, s. 360.

2. Kamuya Yararlı Bir İşte Çalışma

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 105/A maddesinde, “*Hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla; a) açık ceza infaz kurumunda cezasının son altı ayını kesintisiz olarak geçiren, b) çocuk eğitim evinde toplam cezasının beşte birini tamamlayan, koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hükümlü hakkında hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.*” hükmüne yer verilmiştir. Maddenin 5. fıkrasında⁸⁴ ise, “*denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak şartıyla cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme zamanına kadar denetimli serbestlik müdürlüğüne kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına hükmedileceği*” düzenlenmiştir. Hükümlülerin koşullu salıverilme zamanına kadar denetimli serbestliğe tabi tutulması, topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıran, aile ilişkilerini güçlendiren bir uygulama olarak görülmektedir⁸⁵.

Kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya hükmedilmesi için Kanun’da belirtilen koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda Kanun’da belirtilen mahkûmiyet süresinin sağlanması, hükümlünün durumunun iyi hal olduğuna ilişkin hâkimin kanaati ve son olarak hükümlünün Yönetmelikte belirtildiği üzere⁸⁶ kuruma müracaat etmesi gerekmektedir⁸⁷.

Yönetmelik’in madde 84/1’de kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılmanın tanımı yapılmıştır. Bu hükme göre; “*Kamuya yararlı bir işte*

⁸⁴ “Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme tarihine kadar; a) Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması, b) Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulması, c) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi, d) Belirlenen programlara katılması, yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutulmasına, denetimli serbestlik müdürlüğüne karar verilir. Hükümlünün risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak yükümlülükleri değiştirilebilir.”

⁸⁵ ÖZBEK, s. 327.

⁸⁶ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 82. maddenin 1. ve 2. fıkrası: “(1) Hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına karar verilen hükümlü ceza infaz kurumundan çıktıktan sonra üç gün içerisinde talebinde belirttiği denetimli serbestlik müdürlüğüne müracaat etmek zorundadır. (2) Müdürlüğe müracaat için gereken üç günlük süre, hükümlünün ceza infaz kurumundan ayrılışını takip eden günden itibaren başlar. Son gün bir tatile rastlarsa, süre tatilin ertesi günü mesai saati bitiminde sona erer.”

⁸⁷ ALDEMİR, Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol, s. 489.

ücretsiz olarak çalıştırılma, hükümlünün kurallara uyma becerisi ve çalışma disiplini kazanmasını, başkalarının haklarına saygı göstermesini, zamanı planlamasını, bir meslek edinerek kendi işini kurmasını veya bir iş edinmesini amaçlayan, iyileştirme ve topluma kazandırmayı esas alan bir yükümlüktür.” 84. Maddenin diğer fıkralarında da çalıştırılmaya yönelik esaslar belirtilmiştir. Hükümlünün çalıştırılacağı işin belirlenmesinde dikkat edilecek hususlara yönelik 84. maddenin 6. fıkrasında düzenleme yapılmış ve “*Çalıştırılacak iş belirlenirken; hükümlünün iyileştirilmesi, mesleği, becerileri, mağdurun ve toplumun güvenliği dikkate alınır. Çalıştırılacak gün ve saatler, hükümlünün işi, aile yaşamı veya eğitimi dikkate alınarak belirlenir. Hükümlünün çalıştığı iş, kurum veya yer denetimli serbestlik müdürlüğünce değiştirilebilir.*” ifadesine yer verilmiştir.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 105/A maddesinde düzenlenen “*kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma*” ile Türk Ceza Kanununun madde 50’de belirtilen kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan olan “*kamu hizmeti cezası*” ile arasında çalışmanın şekline yönelik benzerlik olsa da esasa ilişkin farklılıklar vardır⁸⁸. Öncelikle TCK’da yer alan düzenleme (kamu hizmeti cezası), sanığın yargılaması yapılırken cezaya hükmedilmesi sırasında başvuru kısa süreli hapis cezasına bir seçenek yaptırımdır. Sanığa verilecek cezanın belirlenmesinde TCK m. 50’de belirtilen hususlar esas alınmaktadır. CGTİHK m.105/A’da belirtilen çalışmaya (*kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma*), sanığın almış olduğu cezanın infazı aşamasında ve isteği üzerine başvurulmaktadır⁸⁹. Hükümlünün kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılarak cezasının infazına karar verirken hâkim, sanığın cezasının infazındaki davranışlarını esas alarak karar verecektir. Hâkim tarafından kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılmaya ilişkin karar verilirken CMK m. 50’de belirtilen hususlar esas alınmayacaktır⁹⁰.

İki düzenlemenin uygulama sonrasındaki hukuki sonuçları farklılık göstermektedir. TCK m. 50/5’te de belirtildiği üzere sanık açısından uygulanacak asıl mahkûmiyet, yargılama sonucunda hükmolunan seçenek yaptırımdır⁹¹. 5275 sayılı Kanunda sanığın kamuya yararlı bir işte ücretsiz

⁸⁸ CEBRE, s. 713.

⁸⁹ CEBRE, s.713.

⁹⁰ ÇETİN, s. 228.; CEBRE, s. 713-714.

⁹¹ HAFIZOĞULLARI, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, s.84.; AYGÜN EŞİTLİ, s. 68.; ALDEMİR, Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol, s. 337., DONAY, s. 16.; ÖZBEK, s. 102.

olarak cezasının infazına yönelik düzenleme yapılırsa da buradaki asıl mahkûmiyet, sanığın almış olduğu hapis cezasıdır⁹².

Kamu hizmeti cezası ile kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırma yaptırımına karar verecek kurumlar açısından da farklılık göstermektedir. 5275 sayılı Kanun m. 105/A'da belirtilen kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından karar verilmektedir. TCK m.50'de düzenlenen kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olan kamu hizmeti cezası yaptırımına mahkeme tarafından verilmektedir⁹³.

Her iki çalışmada da Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 50. maddesinde belirtilen iş birliği protokolü ve 52. maddede belirtilen çalışma protokolünün uygulanması ortak noktalarını oluşturmaktadır⁹⁴.

a. Kamu Hizmeti Cezası Verilen ve Kamuya Yararlı İşte Çalışan Hükümlülerin Sosyal Güvenliği

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun⁹⁵ m.14/2'de düzenleme yapılmış ve "Kamu yararına çalışma yaptırımının infazında 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümleri uygulanmaz." ifadesine yer verilmiştir. Maddenin gerekçesinde de "Bu düzenleme ile Türk Ceza Kanunu ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun hükümleri gereğince kamuya yararlı bir işte çalıştırılan hükümlülerin bu çalışmalarını hizmet akdine dayanmaması, 506 sayılı kanunun 2. maddesinde bu hükümlüler ile ilgili düzenleme bulunmaması, çalışma karşılığında hükümlülere ücret ödenmemesi ve bu çalışmanın bir cezanın denetimli serbestlik kapsamında infaz şekli olması nedeniyle, kamu yararına çalışma yaptırımının infazında 17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı sosyal sigortalar kanunu hükümlerinin uygulanmayacağı öngörülmektedir." şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 14. maddesi, TCK m. 50/1, f hükmünde yer alan kamu yararına çalışma (kamu hizmeti cezası) hem de 5275 sayılı Kanunun m. 105/A da belirtilen kamuya yararlı işte çalışma yaptırımını kapsamakta ve 14. maddenin 1. fıkrasının "a" bendinin 4. kısmında da her iki yaptırımın kamu yararına çalışma olarak tanımlandığı görülmektedir⁹⁶. Madde

⁹² ÇETİN, s. 228.; CEBRE, s. 714.; ALDEMİR, Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol s. 325.

⁹³ AYKAÇ, s. 361.

⁹⁴ AYKAÇ, s. 361.

⁹⁵ RG. 20.7.2005/25881.

⁹⁶ AYKAÇ, s. 363.

gerekçesinde, söz konusu çalışma ile kısmen ya da zorunlu sigortalılık ilişkisinin kurulamayacağı belirtilmektedir. Bu çalışmaları yapanların sosyal güvenlik hakkından mahrum edilmeyerek, sosyal güvence altına alınması sosyal güvenliğin amacına uygun düşecektir. Kanunda belirtilen kamu hizmeti cezası kapsamında çalışanlar ve kamuya yararlı bir işte çalıştırılanların dilerse isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanacağı açıktır⁹⁷.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanuna yapılan atıfların 5510 sayılı yasa olarak anlaşılması gerekir. Bu kapsamda, kamu hizmeti cezası veya kamu yararına çalışma yaptırımı uygulanan kimse, 5510 sayılı Kanun kapsamında herhangi bir sigorta kapsamında sigortalı sayılmayacaktır. Kişinin hükümlülük hali, kazanılmış sosyal güvenlik haklarını olumsuz etkilemeyecektir. Hakkında kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı uygulanan kimse, emekli ise emeklilik haklarından yararlanabilecektir. Aynı şekilde kişiye malullük veya yaşlılık aylığı bağlandıysa, kişinin kamuya yararlı bir işte çalışırken bu aylığı almaya devam etmesi gerekmektedir⁹⁸.

Konuya ilişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Kamusal Cezalar ve Tedbirler Hakkındaki R (92)16 Sayılı Tavsiye Kararı'nda kamusal cezalara yönelik temel ilkelere değinilmiştir. Tavsiye Kararının 28. kuralında, "*Bir kamusal cezanın veya tedbirin yüklenmesi veya infaz edilmesiyle mevcut herhangi bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanma hakkı sınırlandırılmamalıdır.*" hükmüne yer verilerek kamusal cezanın sosyal güvenlik hakkını ortadan kaldırmayacağı ilkesinin benimsendiği görülmektedir⁹⁹.

Anayasanın 60. maddesinde herhangi bir ayırım yapılmaksızın herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda sosyal güvenlik hakkının herkese tanınması gerekmektedir. 5510 sayılı Kanunda da belirtildiği üzere ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülerin kısmen sigortalılık ilişkisi kabul edilmişken, hükümlünün gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmasının öngörüldüğü kamuya yararlı bir işte çalıştırmada sigortalılık ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Kamuya

⁹⁷ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 749.

⁹⁸ AYKAÇ, s. 363, UŞAN, s. 1472.

⁹⁹ AYKAÇ, s. 364, konuyla ilgili Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kuralların 74. maddesinde, "Mahkumların, işe ilişkin hastalıklar da dahil olmak üzere, iş kökenli yaralanma ve incinmelere karşı, yasaların özgür işçilere tanıdığından eksik bir düzeyde olmayacak şekilde sigortalıması için düzenlemeler yapılacaktır." ifadesine yer verilmiştir.

yararlı işte çalıştırma yaptırımının uygulandığı kimselerin, sosyal güvenlik kapsamında yer almaması, sigortalı olmaması o kişiye karşı çifte cezalandırma olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁰. Kamuya yararlı işte çalıştırmada kişiye ücret verilmeyeceğinin belirtilmesi, bu kimsenin sigortasız olması gerektiği anlamına gelmemektedir. Anayasamızın 60. maddesinde de açıkça belirtildiği üzere sosyal güvenlik hakkını herkese sağlanması gerçeği karşısında bizim de katıldığımız görüş uyarınca bu kimselerin en azından iş kazası ve meslek hastalığına karşı sigortalı sayılmaları, sosyal güvenlik haklarının sağlanması gerekmektedir¹⁰¹.

3. Gözetim Altında Çalıştırma

Gözetim altında çalıştırmanın tanımına ilişkin Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 59. maddesinde gözetim düzenleme yapılmış ve “*Gözetim altında çalışma yükümlülüğü; bir meslek veya sanat sahibi sanığın, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasıdır.*” ifadesine yer verilmiştir. Bu çalışmada sanık, kendi meslek ya da sanatını icra etmekte, kamu yararına bir çalışma yapmamaktadır. Bu sebeple gözetim altında çalıştırma yaptırımı, diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir¹⁰².

Mevzuatta çeşitli durumlarda gözetim altında çalıştırma yaptırımına başvurulabileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemelerden ilki Türk Ceza Kanununun 51. maddesinde hapis cezasının ertelenmesi halinde denetim süresi içinde sanığa uygulanan çalışmadır¹⁰³. Hükümlünün cezasının ertelenmesine ilişkin kararın verilmesi halinde 51. maddenin 3. fıkrasında “*Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz.*” hükmüne yer verilerek denetim süresinin belirleneceği ifade edilmiştir. TCK 51. Maddenin 4. fıkrasında denetim süresi içinde mahkemece verilebilecek yükümlülükler belirtilmiş ve fıkranın (b) bendinde, “*Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı*

¹⁰⁰ ÖZER/DULAY YANGIN, s. 750; HARLAND, s. 476.

¹⁰¹ AYKAÇ, s. 364.

¹⁰² AYKAÇ, s. 364.

¹⁰³ TCK m. 51/1: “İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için kişinin; a) Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması, b) Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekir.”

meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına” karar verilebileceği belirtilmiştir. Kanunda, “karar verilebilir” ifadesinden hareketle gerektiği hallerde mahkemenin, denetim süresi boyunca herhangi bir yükümlülük yüklemeyen de denetim sürenin geçmesinin beklenilmesine karar verebileceği sonucuna ulaşılmaktadır¹⁰⁴.

Gözetim altında çalıştırmaya ilişkin diğer bir düzenleme 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun¹⁰⁵ 231. maddesinde hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilen hükümlü hakkında uygulanabileceği belirtilmiştir. Kanunun 231. maddesinin 8. fıkrasında, “*Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutulur. Denetim süresi içinde, kişi hakkında kasıtlı bir suç nedeniyle bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez. Bu süre içinde bir yıldan fazla olmamak üzere mahkemenin belirleyeceği süreyle, sanığın denetimli serbestlik tedbiri olarak a) Bir meslek veya sanat sahibi olmaması halinde, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesine, b) Bir meslek veya sanat sahibi olması halinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına, c) Belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine, karar verilebilir. Denetim süresi içinde dava zamanaşımı durur.*” ifadesine yer verilmiştir.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun koşullu salıvermenin düzenlendiği 107. maddesinin 7. fıkrasında gözetim altında çalıştırmaya ilişkin hükme yer verilmiştir. Bu hükme göre, “*Hükümlü, denetim süresinde, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında, ücret karşılığında çalıştırılabilir*”. Koşullu salıvermeden yararlanan hükümlülerin gözetim altında çalıştırılması infaz şekli olarak düzenlendiğinden hükümlü çalışmada yalnızca infaz kurumunda öğrenmiş olduğu meslek ve sanatı icra etmek üzere gözetim altında çalışılmaktadır¹⁰⁶.

Kamu hizmeti cezası ve kamu yararına çalışmada olduğu gibi gözetim altında çalıştırmada da Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 50 ve

¹⁰⁴ AYKAC, s. 365.

¹⁰⁵ RG. 17.12.2004/25673.

¹⁰⁶ ÖZER/DULAY-YANGIN, s. 751.

52. maddelerinde belirtilen iş birliği protokolü ve çalışma protokolünün imzalanması gerekmektedir. Kamu hizmeti cezası ve kamuya yararlı bir işte çalışmadan farklı gözetim altında çalıştırmada yapılan çalışmanın karşılığında ücret alınmaktadır. Bu çalışmanın bir iş ilişkisi olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 52. maddesinin 3. ve 4. fıkrasında, “Gözetim altında çalışma protokolünde yukarıdaki bilgilere ek olarak iş, vergi ve sosyal güvenlik mevzuatına ilişkin yükümlülüklerin işverenler tarafından yerine getirileceği, sanık veya hükümlülere ücret ödeneceği bilgisine yer verilir. Çalışma protokolü, sanık veya hükümlünün dosyasında saklanır.” hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeler uyarınca gözetim altında çalıştırma yaptırımının, iş ilişkisi olarak kabul edildiği görülmektedir. Hakkında gözetim altında çalıştırma yaptırımı uygulanan kimselerin de iş ve sosyal güvenlik mevzuatına tabi olduğu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun madde 4/I-a bendi kapsamında sigortalı sayılacağı sonucuna ulaşılmaktadır¹⁰⁷.

SONUÇ

Cezanın infazının amacı, infaz kurumundaki hükümlülere çeşitli eğitimler verilip iyileştirilmelerini sağlamak ve yeniden suç işlemelerini engelleyerek infaz sonrasındaki yaşamlarında topluma uyumlarını kolaylaştırmaktır. Ceza infaz kurumundaki tutuklu ve hükümlülere yönelik meslekî eğitimler verilerek çalıştırılmasının sağlanması, cezanın infazının amacının gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda ceza infaz mevzuatımızda tutuklu ve hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

Ceza infaz kurumu bünyesinde çalışan tutuklu ve hükümlülerin sosyal güvenlik hakların ilişkin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 5/1-a maddesinde düzenleme yapılmıştır. Buna göre, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular, kısmen sigortalı sayılarak bu kimselere iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanacağı ve zorunlu sigortalılık kapsamında bu kimseler, 5510 sayılı Kanununun 4/1-a maddesi uyarınca sigortalı sayılacağı belirtilmiştir. Ceza infaz kurumu bünyesinde çalıştırılan tutuklu ve hükümlüler, hasatlık sigortası kapsamına alınmamıştır.

5510 sayılı Kanunda, ceza infaz kurumu dışında çalıştırılanların sosyal güvenliğine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Kurum dışında

¹⁰⁷ AYKAÇ, s. 366.

çalıştırılanların sosyal güvenlik haklarına ilişkin açıkça bir düzenlemenin yapılması, uygulamada karşılaşılabilecek sorunların çözümünde faydalı olacaktır. Yönetmelikte, ceza infaz kurumu dışında yapılan çalışmalarda ceza infaz kurumu ile özel ya da kamu sektöründeki işveren ile protokol imzalanacağı ve çalışmanın bu protokol uyarınca yapılacağı belirtilmiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere kurum dışında yapılan çalışmaların niteliğine ilişkin doktrinde birçok görüşe yer verilmiştir. Kanaatimizce sosyal güvenlik hakkının herkese tanınması gereken bir hak olduğundan hareketle yapılan çalışmanın, hizmet ilişkisine dayandığı kabul edilerek bu çalışmada bulunanların 5510 sayılı Kanununun 4/1-a maddesi uyarınca zorunlu sigortalı sayılması gerekmektedir.

Ceza infaz kurumunda kurum içi hizmetlerde çalıştırılan hükümlülerin ilgili Yönetmelikte, işyurdunda çalıştırılan tutuklu ve hükümlüler kapsamında değerlendirilmeyeceği ifade edilmiştir. Kurum içi hizmetlerde yapılan çalışmalarda bulunanların sosyal güvenlik haklarına yönelik açık bir düzenleme olması gerekmektedir. Kurum içi hizmetlerde yapılan çalışmalar ile işyurdunda yapılan çalışmalar arasında çok önemli bir fark görülmemekte, hatta kurum içi hizmetlerde çalıştırılanların daha nitelikli işlerde çalıştırıldığı görülmektedir. Bu sebeple kurum içi hizmetlerde çalıştırılan hükümlülerin sigortalılık açısından işyurdunda çalışan tutuklu ve hükümlüler gibi değerlendirilerek kısmen sigortalı sayılmaları gerekmektedir.

5510 sayılı Kanunda, gözaltı ve tutuklulukta geçen sürelerin borçlanılmasında beraat şartı aranmaktadır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı mahkûm olanlara isteğe bağlı sigortalıktan yararlanarak yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası kapsamında olma imkânı sunulurken, beraat etme şartını taşımadığı için gözaltı ve tutuklulukta geçen sürelerin borçlanılması imkanının olmaması çelişki olarak görülmektedir.

5510 sayılı Kanununun 60. maddesinde genel sağlık sigortalı sayılanlar belirtilmiş, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, genel sağlık sigortası kapsamına alınmamıştır. Genel sağlık sigortasının amacı, Anayasal hak olan sağlık hakkından herkesin faydalanmasını sağlamaktır. Genel sağlık sigortasının amacına uygun olarak ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlülerin genel sağlık sigortası kapsamına dahil edilmesi yerinde bir düzenleme olacaktır.

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında yaptırılan çalışmalardan; kamu hizmeti cezası ve kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma kapsamında çalışan hükümlülerin sosyal güvenliklerine ilişkin açık bir hüküm

bulunmamaktadır. Yapılan çalışmaların karşılığında bir ücret olmadığı için sigortalılık ilişkisinin oluşmadığı kabul edilmektedir. Buradaki çalışmalar, hükümlülerin gönüllülük esasına dayanmaktadır. Zorunlu iş ilişkisinin olduğu ceza infaz kurumu bünyesindeki çalışmalarda bulunan tutuklu ve hükümlüler, 5510 sayılı Kanunun 5/1-a maddesi uyarınca kısmen sigortalı sayılmıştır. Gönüllülük ilişkisinin esas olduğu kamu hizmeti cezası ve kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırma kapsamında çalışan hükümlülerin sosyal güvenlik kapsamına dahil edilerek sigortalılık bağının oluşturulması oldukça önemli görülmektedir.

Gözetim altında çalıştırmada hükümlü, bir işverenin yanında ceza infaz kurumunda öğrenmiş olduğu mesleği icra etmekte ve cezasının infazını çalışarak gerçekleştirmektedir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde yer alan hüküm uyarınca bu çalışmanın iş ilişkisine dayandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamda çalışanların 5510 sayılı kanunun madde 4/1-a kapsamında sigortalı sayılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALDEMİR**, Hüsnü, *Türk İnfaz Hukuku ve İnfaz Yargılaması*, Ankara, 2012.
- ALDEMİR**, Hüsnü, *Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama, Adli Kontrol*, Ankara, 2014.
- ALTAN**, Ömer Zühtü, “Eski Hükümlülerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması”, *Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, C.16, S.1, (Ocak 1980), ss. 322-356.
- ARICI**, Kadir, *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, Ankara, 2015.
- ASLAN**, Nükte, “Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Altında Bulunan Bireylerin Aile Yapılarını ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2012.
- ASLANKÖYLÜ**, Resul, *Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi*, Ankara, 2009.
- AYGÜN EŞİTLİ**, Ezgi, “Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (1), 2016, ss. 63-100.
- AYKAÇ**, Hande Bahar, “Ceza İnfaz Kurumları Dışında Çalıştırılan Hükümlülerin Sosyal Güvenliği”, *TİSK Akademi*, C. 10, S. 20, 2015/II, ss. 344-369.
- BEDÜK**, Mehmet Nusret, “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Eski Hükümlü İşçi Çalıştırılması”, *Kamu-İş*, C.1, S. 2, 2010, ss. 13-36.
- BEDÜK**, Mehmet Nusret, “Türk İş Hukuku’nda Eski Hükümlü İstihdamı”, C.16, S.1, (Ocak 2001), *Çimento İşveren Dergisi*, ss. 47- 87.
- BİLGİÇ**, Şükrü, “Mahkûmların İyileştirilmesinde Zorunlu Çalıştırmanın Önemi”, *Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu*, Bildiri Kitabı, “Uluslararası Yaklaşımlar”, 8-10 Aralık, 2015.
- CANİKLİOĞLU**, Nurşen; “Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Yükümlülüğü”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)1991.
- CEBRE**, Ayvaz, “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Seçenek Yaptırımı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.3, S.10, 2012, ss. 687-718.
- CENGİZ**, Serkan/**DEMİRAĞ**, Fahrettin/**ERGÜL**, Teoman/**MCBRİDE**, Jeremy/**TEZCAN**, Durmuş, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Ankara, 2008.
- CENTEL**, Nur/**ZAFER**, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, 2012.
- COYLE**, Andrew, *Cezaevi Yönetimine İnsan Haklarını Göz Önüne Alan Bir Yaklaşım*, Uluslararası Cezaevi Araştırmaları Merkezi, Londra: Uluslararası Cezaevi Araştırma Merkezi, 2002.

- ÇALIŞKAN**, Bilal, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre Tutuklama”, *Adalet Dergisi*, S. 37, 2010, ss. 1-34.
- ÇETİN**, Hamza, *Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar*, Ankara, 2011.
- ÇİÇEK**, Mustafa, “Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Olarak Sunulan Yaptırımların Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü) 2010.
- ÇOLAK**, Haluk/**ALTUN**, Uğurtan; “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, *Adalet Dergisi*, S. 25, 2006, ss. 1-52.
- ÇOLAK**, Haluk/**ALTUN**, Uğurtan; “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, *TBB Dergisi*, S. 67, 2006, ss. 163-229.
- DEMİR**, Vakkas, Tutuklu ve Hükümlülerin Cezaevindeyken 4/A ve 4/B Sigortalılıklarının Devam Edip Etmeyeceğinin Açıklanması, *Mali Çözüm Dergisi*, S. 108, Kasım-Aralık 2011, ss. 197- 205.
- DEMİRBAŞ**, Timur, *İnfaz Hukuku*, Ankara, 2013.
- DONAY**, Süheyl, *Türk Ceza İnfaza Hukuku*, İstanbul, 2014.
- DÖNMEZER**, Sulhi, *Genel Ceza Hukuku Dersleri*; İstanbul, 2003.
- EKONOMİ**, Münir, *İş Hukuku Ferdi İş Hukuku Cilt I*, İstanbul, 1984.
- ENGİN**, Murat E., “Suçu Önleyici Tedbirler Bağlamında Ceza İnfaz Kurumlarında Çalışma ve Eski Hükümlü İstihdamı”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Temmuz 2012, C.3, S.2, ss. 24-35.
- ERMAN**, Eyüp Sabri, *İş Davaları ve Tatbikatı*, Ankara, 1956.
- GÜNAY**, Cevdet İlhan, *Şerhli İş Kanunu*, Cilt I, Ankara, 1998.
- GÜZEL**, Ali/**OKUR**, Ali Rıza/**CANİKLİOĞLU**, Nurşen, *Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul 2020*.
- HAFIZOĞULLARI**, Zeki; “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 65, S.1, 2007, ss. 78-109.
- HARLAND** Alan T., “Court-Ordered Community Service in Criminal Law: The Continuing Tyranny of Benevolence”, *Buffalo Law Review*, vol. 29, no. 3, Summer 1980.
- İNCE**, Hüseyin, “Kısa Süreli Hapis Cezasına Uygulanabilecek Seçenek Yaptırımlardan “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma” Yaptırımı”, *Adalet Dergisi*, S.30, 2008, ss. 177-198.
- İNCE**, Hüseyin; *Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar*, Ankara, 2007.

- İNÇİ, Z. Özen**, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, Ankara, 2014.
- KAMER, Vehbi Kadri**, “Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi”, *Adalet Dergisi*, S. 31, 2008, ss. 69-80.
- KARAKAŞ DOĞAN, Fatma**, *Ceza İnfaz Hukuku*, İstanbul, 2013.
- KARAKAŞ, İsa**, *Hizmet Borçlanması ve Birleştirilmesi Rehberi*; Ankara, 2009.
- KILKIŞ, İlknur**, “Çalışma Mevzuatındaki Son Düzenlemeler Işığında İşverenlerin Çalıştırma Zorunluluğu ve Yaptırımları”, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Ankara, 2000, ss. 851-890.
- KOÇAK, Orhan/ALTUN, Serdar**, “Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, C.1, S.1, ss. 95-117.
- KOPARAN, Mehmet Reşat**, “Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.65, 2006, ss.154- 172.
- MADEN, Mehmet**, *Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar*, Ankara, 2012.
- NURSAL, Necati/ATAÇ, Selcen**; Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi, Ankara, 2006.
- ÖZBEK, Veli Özer**, *İnfaz Hukuku*, Ankara, 2015.
- ÖZDAMAR, Murat**, “5510 Sayılı Kanun’da Düzenlenen Sigorta Borçlanmaları”, *İş ve Hayat*, ss. 219-229.
- ÖZEN, Muharrem**, “Yargı Kararları Işığında Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma”, *Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (Uluslararası Yaklaşımlar)*, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 08-10 Aralık 2015 İstanbul, ss. 32-37.
- ÖZEN, Murat**, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama”, *Adalet Dergisi*, S.34, 2009, ss. 192-2012.
- ÖZER, Hatice Duygu/DULAY YANGIN, Dilek**, “Ceza İnfaz Mevzuatı Kapsamında Çalışan Tutuklu ve Hükümlülerin Sosyal Güvenliği”, *MÜHF Hukuki Araştırmalar Dergisi*, C.25, S.2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, ss. 727-756.
- ÖZGENÇ, İzzet/ BAYRAKTARLI, İhsan Yılmaz**; İnfaz Kurumlarındaki Hükümlü Sayısındaki Artış Sorunu ve Çözüm Önerisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIII, Y. 2019, Sa. 1, ss. 129-139.
- ÖZTÜRK, Bahri/EKER KAZANCI/Behiye/SOYER GÜLEÇ, Sesim**, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, Ankara, 2013.

- SARAÇ**, Coşkun, İŞSİZLİK SİGORTASI EDİM KOŞULLARI, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, 2011, s.1-26.
- SAVCI**, İlkay, “Cezaevlerinde Hükümlülerin Çalıştırılması ve Eski Hükümlülerin İstihdamı Konusunda İşçi Sendikalarının Tavrı”, *Prof. Dr. Alparslan Işıklı 'ya Armağan*, Ankara, 2009, ss. 293-314.
- SAVCI**, İlkay, Cezaevi İşyurtlarında Çalışan Hükümlüler Bir Alan Araştırması, Ankara, 2004.
- SAYMEN**, Ferit Hakkı; *Türk İş Hukuku*, İstanbul,1954.
- SÖZER**, Ali Nazım, *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, İstanbul, 2015.
- TEZCAN**, Durmuş, “Hapis Cezalarının İnfazında Pozitif Ayrımcılık”, *İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu*, Ankara, 2008, ss. 21-29.
- TEZEL**, Ali/**KURT**, Resul, *Sosyal Güvenlik Reformu*; Ankara, 2009.
- TOPCU**, Umut; “Yeni Sosyal Güvenlik Yasasında Hizmet Borçlanması İşlemlerinin Usul ve Esasları”, *Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog*, S. 247, Kasım 2008, ss. 138-145.
- TOROSLU**, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara, 2008.
- TUNCAY**, A. Can/**EKMEKÇİ**, Ömer; *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, İstanbul, 2015.
- TUNCAY**, A. Can; “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2013 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2013*, İstanbul, 2015.
- TURHAN**, Faruk/**ALTİKAT**, Abdürrahim, “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, 2012, ss. 1-46.
- UŞAN**, M. Fatih, “İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Tutuklu ve Hükümlü Çalışması”, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, C.II, İstanbul, 2001, ss. 1436-1473.
- UYGUR**, Turgut, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Temel Kavramlar; Yargılama*, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980.
- YAVUZ**, Hakan A., “Ceza Adaleti Sisteminde Denetimli Serbestlik”, (*Yayınlanmış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 2011.
- YAVUZ**, Hakan A., “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine”, *Adalet Dergisi*, S. 42, 2012, ss. 58-75.
- YELMEN**, Yunus, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Düzenlenen Hizmet Borçlanması”, *Sosyal Güvenlik Dünyası*, Y.12, S. 53, Ocak-2009, ss. 45-55.
- YÜREKLİ**, Yürekli, “İşçinin Gözaltına Alınması veya Tutuklanmasının İş Sözleşmesine Etkisi ve Sonuçları”, *İş Dünyası ve Hukuk*, Prof. Dr. Tankut Centel’e Armağan, İstanbul, 2011, ss.589-614.